

גליון
באר
הברכה

נערך ונלקט מתוך תוכן דברי שיחותיו של
מורינו הגה"צ רבי אברהם אלימלך בידרמן שליט"א

נא

מכון
באר
האמונה

גליון באר הפרשה

להערות והארות,
וכן לכל עניין אחר
ניתן לפנות:
לטלפון 718.484.8136

או לאימיל:
Mail@BeerHaparsha.com

מדי שבוע בשבוע בדוא"ל בחינם

הירשמו היום!

לשון הקודש

באר הפרשה
mail@beerhaparsha.com

אנגלית

Torah Wellsprings
mail@torahwellsprings.com

אידיש

דער פרשה קוואל
mail@derparshakval.com

ספרדית

Manantiales de la Torá
info@manantialesdelatora.com

צרפתית

Au Puits de La Paracha
info@aupuitsdelaparacha.com

איטלקית

Le Sorgenti della Torah
info@lesorgentidellatorah.com

רוסית

Колодец Торы
info@kolodetztory.com

מכון
מכון באר האמונה
ארה"ב: Mechon Beer Emunah
1660 45th St, Brooklyn NY 11204
718.484.8136

בארה"ק:
מכון באר האמונה
רח' דובב מישרים 4/2
עיה"ק ירושלים תובב"א
025 688 040

יו"ל ע"י מכון באר אמונה
© 2021 כל הזכויות שמורות להמכון

העתקה או הדפסה של הגליון בכל פרמוט שהוא כדי
להרויח או לפרסם עסק וכדו' ללא אישור בכתב ממכון
באר האמונה הינו נגד ההלכה והחוק הבינלאומי

תוכן הענינים

פרשת בא

- ב. למען תזכור – זכירת יציאת מצרים להזכיר ולהשריש האמונה בהשגחה פרטית.....
- ה. ואחרי כן יצאו ברכוש גדול – כל דעביד רחמנא לטב עביד.....
- ז. לבל ידח ממנו נידח – הקב"ה מחכה אפילו לרחוק ביותר.....
- יג. כחודו של מחט – ערך כל 'משהו' בעשיית רצונו ית'.....
- יד. אור זרוע לצדיק – מעלת השומר על קדושתו, וגודר גדר לעמוד בפרץ.....
- טו. הנאהבים והנעימים – הזהירות בבין אדם לחברו בסור מרע ועשה טוב.....

סדר ועימוד:

א.ש. אשדוד

shwrtz@bezeqint.net

פרשת בא

הנודעים של ה'רמב"ן' (בסוף הפרשה) וז"ל. ולכן יאמר הכתוב במופתים למען תדע כי אני ה' בקרב הארץ... ואמר בעבור תדע כי אין כמוני בכל הארץ - להורות על היכולת, שהוא שליט בכל, אין מעכב בידו... א"כ האותות והמופתים הגדולים עדים נאמנים באמונת הבורא ובתורה כולה... ומן הנסים הגדולים המפורסמים (ביציאת מצרים וקרי"ם בהם שידד הקב"ה מערכות שמים וארץ) אדם מודה בנסים הנסתרים שהם יסוד התורה כולה, שאין לאדם חלק בתורת משה רבינו עד שנאמין בכל דברינו ומקרינו שכולם ניסים, אין בהם טבע ומנהגו של עולם'.

ובה כתב בספר 'תשואות חן' להרה"ק רבי גדליה מליניץ זי"ע (וארא ד"ה והפליתי), וז"ל, גלות מצרים

למען תזכור - זכירת יציאת מצרים להזכיר ולהשריש האמונה בהשגחה פרטית

בפרשתן (יג ג), 'זכור את היום הזה אשר יצאתם ממצרים', כן מצינו בתורה מצוות הרבה שכל תכליתם היא 'זכור ליציאת מצרים'. ומצינו בספה"ק שכל מהות 'גלות מצרים' הוא חוסר האמונה בהשגחה פרטית ח"ו, וכמו שאמר פרעה הרשע שורש הקליפה 'מי ה' אשר אשמע בקולו' (ה ב), ולתכלית זו הפלה הקב"ה באותות ובמופתים נוראים בכל עשרת המכות - להתוודע ולהיגלות כי הוא מלך על כל הארץ".

וכנגד זה מצווים אנו לזכור יציאת מצרים לדורות עולם - 'למען נדע כי אני ה' בקרב הארץ'. וכדברינו

א. ועיקר הכוונה העליונה היה להשריש בבני ישראל תוקף האמונה הטהורה והשלימה, וכמו שהביא הרה"ק ה'דגל מחנה אפרים' זי"ע (וארא ד"ה וגם) מה שהקשה זקנו מרנא הבעש"ט הק' זי"ע כי לכאורה תמוה מאוד שישדד הקב"ה מערכות הטבע ביד חזקה ובזרוע נטויה עבור המצריים שידעו כי אני ה', ומבאר ה'דגל מחנה אפרים' וז"ל, 'שבאמת קאי על ישראל, אותם שהם בבחי' מצרים, שעושים מעשה מצרים' (עיי"ש שמאריך בזה), והיינו שרצה הקב"ה שכל בני ישראל אפילו הרחוקים ביותר אף הם ישכילו לזכור 'כי אני ה', הוא אדון הכל והוא מנהיג את כל.

ב. ידוע שהרה"ק ה'בית אהרן' זי"ע היה מזהיר את חסידיו שבכל יום ויום ילמדו את דברי הרמב"ן הללו. וביאור הדברים הוא כי קניין האמונה באמת לאו מילתא זוטרתה היא כלל, וצריך הרבה לחזור ולהשריש אותה בלבו. והלא כה הם דבריו כאש של הרה"ק ה'דברי ישראל' זי"ע (פרשת וארא) על הפסוק (וארא ו יב) 'הן בני ישראל לא שמעו אלי ואיך ישמעני פרעה', ידוע (ילקוט הושע תקי"ט) הגאולה תלוי באמונה, בזכות אמונה נגאלו ובזכות אמונה עתידים ליגאל, זהו שאמר הן בני ישראל לא שמעו אלי להאמין ואיך ישמעני פרעה, כלומר אם אין אמונה איך תהיה הגאולה שישמעני פרעה לשלחם, ופירש"י זה אחד מקל וחומר שבתורה, פי' אמונה הוא 'קל וחומר', שנראה כדבר קל שעם מי שמדברים שגור בפיו 'אמונה', אין לך אדם שבעולם שיאמר אין לו אמונה ח"ו, ובאמת הוא חומרא שבחומרות, כי אם באמת הוא מאמין למה הוא דואג, צריך להיות שמח באמונה ובטחון שכל מה דעביד רחמנא לטב עביד.

ומה עוד שהיצר הרע אינו שוקט ואינו נח, כי לגודל מעלת האמונה הרי הוא מתאמץ בכל כוחו להניא את האדם מבהירות האמונה אלא שיתלה ביד המקרה ח"ו.

וכביאורו הנודע של הגרי"ז מבריסק זצוק"ל בהאמור בפרשתן כשהזהיר משה על מכת בכורות, 'ויאמר משה כה אמר ה' כחצות הלילה אני יוצא בתוך מצרים (יא ד), וברש"י, אמר משה 'כחצות הלילה' ולא 'בחצות הלילה' - שמא יטעו אצטגניני פרעה ויאמר, משה בדאי הוא. והדברים מבהילים, כי עומדים הם ב'מכת בכורות' שם נאמר (שם ו) 'והיתה צעקה גדולה בכל ארץ מצרים, אשר כמוהו לא נהיתה וכמוהו לא תוסיף', וראו הכל את יד ה' המכה בהם בכל תשעת המכות שקדמו, ודבר אחד מדברו לא חזר ריקם עד עתה, ואעפ"כ חשש משה רבינו שמא ידקדקו ב'שעה' ויאמרו אין זה מכוחו של מקום חלילה, כי הדבר לא היה מדויק באותו 'רגע' כפי מורה השעות שבידם...

ללמדנו על כוחו של היצר הרע לטשטש האמונה בתירוצים שונים ומשונים... עד שמי שאינו מאמין לא יראה אף את הנגלה לנגד עיניו, בעוד שזה האוחז בפלך האמונה רואה את יד הבורא אף בנסתר מעיניו.

ג. בפרשתן (יב לד-לט), 'וישא העם את בצקו טרם יחמץ... ויאפו את הבצק אשר הוציאו ממצרים עוגות מצות כי לא חמץ כי גורשו ממצרים ולא יכלו להתמהמה, וגם צדה לא עשו להם', וקצת צ"ב שב'ליל הסדר' אנו פותחים

ואומרים 'הא לחמא עניא די אכלו אבהתנא בארעא דמצרים', משמע שהמצות שאנו אוכלים בליל הסדר הן זכר למצות שאכלו בני ישראל בארץ מצרים ולא ממה שאכלו אחר צאתם ממצרים, ואמרו בדרך צחות, כי בכל שנות גלותם תחת שעבוד מצרים היו אוכלים 'מצות', כי כן דרך האדונים להאכיל את עבדיהם (עיי' 'אורחות חיים' להרא"ש בפירושו להגש"פ ד"ה ויאפו, בשם האבן עזרא), והייתה נפשם של בני ישראל קצה בלחם ה'יבש' הלז, והיו מייחלים ומצפים 'מתי תבוא עת פקידה' כשנצא לחרות ונוכל לאכול 'פרישע פינע בילקעס' (חלות ריחניים וטריים), ואכן, בערב הפסח היו שמחים – הנה למחרת היום באור הבוקר נצא ממצרים ואז ננצל גם מ'גזירה' זו של אכילת מצה, ותתענג נפשנו מחלות משוחות בשמן ומשאר מיני מעדנים, לזה גלגל הקב"ה, הנה, ממצרים יצאתם ובילקעס לא קבלתם... ללמדנו אורחות חיים ונתיבות יושר, כשהראה להם שמה שהוכרחו לאכול מצות יבשות ולא בילקעס, לא היה כי 'עבדים היינו לפרעה במצרים' וכך עלה ברצונו של פרעה, אלא מידי ה' הייתה זאת להם, וראיה – שאף בצאתם המשיכו לאכול כהנה וכהנה.

ומכאן, ילמד האדם, להיות שמח בחלקו, ולא לחשוב בכל עת הלוואי הייתי בזו השעה במקום פלוני, במצב פלוני, בחבורה פלונית, במשפחה פלונית וכו' וכו'... אילו הייתי שם היה כל מצבי ומעמדי מתוקן ומקובל טוב ויפה יותר כי לא יועילו לו כל טצדקי שבעולם, ו'מה שהיה הוא שיהיה' – כמה שנאמר ונגזר עליו משמים ממעל, ובאותו מקום החדש יצוצו כבר ממקום אחר אותם המפריעים לו... ואם הכל מיד ה', מה לו כי ילון, ומה לו להפוך את כל העולם – לשנות מצבו ומעמדו, יפנה אל ה'בוס' (בעה"ב) שהוא המחליט והקובע מה יהיה מצבו ומעמדו של כל איש בכל רגע ורגע מימי חייו, אולי יחוס אולי ירחם.

ואין הדברים אמורים רק לעניין המזונות, אלא כל סדר יציאת מצרים נועדה להחדיר את האמונה שהכל בידי שמים, ואין שום דבר המתנהל ביד הטבע, וכמו כן שאין שום כח ויכולת ביד בן אנוש להיטיב או להרע, אלא הקב"ה הוא מושל בכל, הוא שעשה ועושה ויעשה לכל המעשים.

וכמו שאמרו צדיקים (חלק מהדברים בהרחבה באור יחזקאל ח"ג) בהאמור בפרשתן (יב ב-ג) 'דבר נא באזני העם וישאלו איש מאת רעהו ואשה מאת רעותה כלי כסף וכלי זהב, ויתן ה' את חן העם בעיני מצרים', והפליאה רבה ומכופלת, הן מאות בשנים שהמצריים שונאים את בני ישראל עד ש'קצו בחייהם' (א ו וברש"י), רודים בהם בפרך, והנה עתה אוהבים אותם והם נושאים חן בעיניהם... עד שנותנים להם את בגדיהם, כלי כסף וכלי זהב... ומה עוד, כי הנה המצריים ספגו בכל אותה שנה תשע מכות גדולות ונאמנות, ומדרך העולם היה להם להאשים את בני ישראל שמחמתם סבלו כל כך ולהוסיף שנאה על שנאתם, מעתה תמוה, כיצד נתהפכו כל סדרי עולם... גם עלינו להתבונן לשם מה סיבב הקב"ה שהמצריים יתנו לבני ישראל את כליהם, וכי לא היה יכול לצוות שיקחו זאת בני ישראל ביד חזקה, בלא שיחרצו המצריים את לשונם...

אלא, כי רצה הקב"ה ללמד את בני ישראל פרק נאמן בהלכות האמונה, שאין אדם שונא או אוהב את השני אם לא בגזירת עליון, ולא שנאו מצרים את בני ישראל מעצמם אלא כי כך רצה הקב"ה, והוא שהכניס את השנאה בליבם, ומקרא מפורש הוא (תהילים קה כה) 'הפך לבם לשנוא עמו', ולזאת סיבב הקב"ה שישאלו בני ישראל כלי כסף וכלי זהב מהמצריים ונתן ה' את חן העם בעיניהם, להורות שה'חן' והאהבה אינם בסיבה טבעית אלא הכל כפי הכוונה העליונה... וכן איתא במדרש גבי יוסף הצדיק ואחיו שבטי קה (בר"ר וישב פד יח) 'כשרצית נתת בלבם לאהוב וכשרצית נתת בלבם לשנוא'. כי ה'אוהב' אינו אוהב מעצמו אלא הקב"ה נותן בלבו לאהוב, וגם ה'שונא' אינו עושה זאת אלא כי כן גזר המלך ב"ה.

וכך פירש הרה"ק ה'חתם סופר' זי"ע (תו"מ הגש"פ ד"ה ובאותות) במה שנאמר (לעיל ז ט-יב), 'ואמרת אל אהרן קח את מטך והשלך לפני פרעה יהי לתנין וכו', ויבלע מטה אהרן את מטותם', ונתפרש בגמ' (שבת צז.) שהיה נס בתוך נס, שתחילה חזרו כל התנינים להיות מטות ואז בלע מטה אהרן את מטותם, ויש להקשות, לשם מה נעשה נס זה, מדוע לא היה די בהראות המופת שמטה אהרן בעודו תנין יבלע את כל מטותם כשהם בדמות תנינים, והרי כלל מסור בידינו – 'לא עביד קודשא בריך הוא ניסא למגנא' (זוהר מקץ רא:). אלא מבאר החתם סופר, שבא הקב"ה לרמוז לפרעה, הנך קורא לעצמך 'תנין הגדול' (עיי' יחזקאל כט ג), אינך לא 'תנין' ולא 'גדול' – כי אם 'מטה' אשר בידי (ביד ה'), אין בכוחך לעשות מאומה בלתי אם אתן לך את הכוח ואת הרשות לך.

וגם בענין ה'טובה' ייאמר כן, וכמו שמבאר רבינו הר"ן (דרשות הר"ן, הדרוש הה' ד"ה וזה דבר) מדוע לא עשה הקב"ה נס להסיר ממשא את ה'כבד פה' שלו. כי רצה הבורא שנדע שהוא הבורא והמנהיג, וכל הנעשה בהאי עלמא על

באר הפרשה - פרשת בא

היתה מה שהאמינו במקריית, שפרעה היה המושל, וזאת עדיין לא נטהרנו מכתם זה ככל הצורך, ועדיין והיה מכחיש שהעולם מתנהג עפ"י השגחתו יתברך - הכל במשפט וצדק, והיה אומר שהעולם (ח"ו) כמנהגו נוהג על פי דרך הטבע, ולהיות שישראל היו נתונים אז תחת ממשלתו כמעט שנשקעו בזה וכו'.

ובאמת עדיין לא נטהרנו מכתם זה ככל הצורך, ועדיין מרקד בינינו היצר הרע, שמכנים הרחורים אלו בלבנוי להאמין על דרך העברה במקריית. ובכרי לצאת ממבוכה זאת אנו מחויבים להזכיר את 'יציאת מצרים' בכל יום, להשריש בקרבנו את האמונה השלימה

פי ה' הוא, ומלכותו בכל משלה, שלא נטעה שכוחו של משה - 'מושיען ומנהיגן של ישראל' היה בזכות 'מתקן לשוננו' ואמרותיו הנוטפות נופת צוף וכל טעם, על כן עשהו הבורא ערל פה וכבד שפה, למען יראו הכל שכוחו היה מן השמים - 'כי אנוכי אהיה עם פיך'. ומכאן ילמד כל אחד ש'יציאת מצרים' הפרטי שלו - כל חד וחד בדיליה, אינה תלויה כלל באיזה סיבה טבעית (ולא יתלה עיניו ב'עסקן' נמרץ אשר יכול להשפיע בפיו המפיק מרגליות או ב'קשריו המסועפים') אלא רק ב'דבר שמים'.

ד. ובכלל דבריו, כי אין לך אדם שלא 'ראה' את הקב"ה בעליל, וכל אחד יכול להעיד על מאורע שהיה לו במשך ימי חייו שנכח לראות בבירור את ההשגחה הפרטית וכי 'אצבע אלוקים הוא', אלא שהלב נשאר בשלו...

וכמו שנתבאר בכתבי הקודש (שער הפסוקים פר' וישב ד"ה להיות, ובשאר ספה"ק) כי 'פרעה' אותיות 'הערף', כלומר, שמקום אחיזתו הוא בעורף, וכל טומאתו להקים 'חציצה ומחיצה' בין המוח ללב (ב'עורף'), שידיעת האמונה הברורה בבורא ובהנהגתו, לא תכנס לתוככי הלב, ולא תתערב האמונה בתמצית דמו. וזוהי 'יציאת מצרים' - שנצא מקליפת 'הערף' זו לחרות עולם, וכל ידיעתנו באמונה תכנס היטב ללבנו להיות כל הנהגתנו על פי אמונת אומן.

וכך ביאר הרה"ק רבי אלימלך מליז'ענסק זי"ע (נועם אלימלך ד"ה ויאמר) בלשון הכתוב בריש פרשתן 'בא אל פרעה כי אני הכבדתי את לבו', וידוע מה שהקשו בזה"ק על אומרו בא אל פרעה ולא לך אל פרעה, גם קשה מהו הנתינת טעם לדבריו 'כי אני הכבדתי את לבו', ואדרבה זו סיבה שלא לילך אל פרעה. ומבאר, כי הרשע אף כשהוא רואה נפלאות ה' או כשהצדיק מדבר אליו דברי מוסר אינו מתעורר אלא לפי שעה, ואינו מתקיים בקרבו לזמן רב אלא הוא ככלב שב אל קיאו, על כן אמר הקב"ה בא אל פרעה - 'בקביעות יום אחר יום', והיינו טעמא כי אני הכבדתי את לבו, וממילא אין די בהתעוררות יום אחד... אלא צריך לעוררו באופן תדיר, ומשום כך לא נאמר לך אל פרעה, כי 'לך' הוא לשון עראי, ואילו 'בא' משמעו בקביעות. ומדבריו נלמד עד כמה צריך האדם לעורר את עצמו ולחזור ולעורר, הן בחיזוק האמונה הטהורה והן בענייני יראת שמים ועבודת השי"ת, עד שיפתח הלב ויתעורר באמת... פעם שאל אחד הרופאים את הרה"ק ה'דברי חיים' מצאנז זי"ע, ילמדנו רבינו - מה הם עיסוקיו של הרבי, ענהו ה'דברי חיים' הנני מתעסק בבניית 'גשר', ומשתמה הרופא לפשר דבריו, ביאר לו הד"ח שהוא בונה גשר ממוחו אל ליבו (מעל העורף) - לחבר את כל הידיעות אשר במוחו אל תוככי לבו, שאף הוא יהא משועבד לעבודתו ית"ש.

וכבר אמרו למי שהיה מדקדק וחושש שמא אין התפילין של ראש מונחים במקומם הנכון 'בין עיניך' ממש, והיה מסדרם ומזיזם לכאן ולשם, ולאחמ"כ היה שואל את ארבעת שכיניו האם התפילין מכוונים בדיוק ממש - אכן כיוונת היטב את התפילין לראש, עתה תכוון את ה'ראש' לתפילין... שהרי כל מהותם הוא שיש בהם יחודו ואחדותו ית"ש בעולם, ושנזכור ניסים ונפלאות שעשה עמנו בהוציאנו ממצרים, והכנס לראשך ולליבך את הדברים האלה... ואין די שיהיו מונחים על הראש אלא בתוך הראש...

ה. ומביא בשם הרב המוכיח ז"ל אשר שיחתו צריכה לימוד, לומר על דרך הלצה, בפסוק (שמואל א' כ כו) 'מקרה הוא בלתי טהור הוא', פירוש שכאשר מאמין ח"ו במקריית סימן הוא שודאי בלתי טהור הוא...

וכבר המליצו קמאי שמקרה הוא אותיות רק - מה'.

ו. וכמו שכתב הרה"ק ה'יסוד העבודה' זי"ע (ח"ד פ"ג, וכן הוא בשם משמואל הגש"פ ד"ה ואפילו כולנו חכמים) שכשם שלכל מצווה מתרי"ג המצוות יש סגולה מיוחדת, וכגון מצוות ציצית - ולא תתורו אחרי לבבכם, כך סגולת מצוות סיפור יציאת מצרים והלימוד בה להביא את האדם לחיזוק באמונתו.

אלא שאין די ב'אמירה' בעלמא בביטוי שפתיים לחוד, אלא יתבונן ויעמיק בניסי יציאת מצרים עד ש'יחיה' אותם. הא למה הדבר דומה לאדם שחש בגרונו, ונתן לו הרופא 'כדור' למצוץ, ועי"ז יעלמו מכאוביו, אולם הלה בלע את הכדור מבלי למצוץ - פשיטא שלא הועיל לו מאומה, והכי נמי צריך 'למצוץ' את סיפור ה'מכות' האותות והמופתים, וכל המאריך להתבונן בסיפור יציאת מצרים הרי זה משובח.

פרטית ומדוקדקת. 'והנה באמת רחוק מרשעים, ויפג לבם להאמין השגחה פרטית כזו שאין אדם נוקף אצבעו, ואין שום עשב יבש ונעקר, ואין שום אבן נזרק, כי אם בזמן ומקום הראוי לו', ואין שום תנועה גדולה וקטנה מן הצמצום הראשון עד שפל המדרגות שבארץ ותחת לארץ, הכל מאתו יתברך כפי חכמתו בשמו ולכבודו לגלות אלקותו וחכמתו ומדתו יתברך, עכ"ל.

ואחרי כן יצאו ברכוש גדול - כל דעביד רחמנא לטב עביד בפרשתן (י א-ב), 'ויאמר ה' אל משה בא אל פרעה כי אני הכבדתי את לבו ואת לב עבדיו למען שיתי אותותי אלה בקרבם, ולמען תספר באזני בנך ובן בנך את אשר התעללתי במצרים, וברש"י

שהכל מאתו יתברך ואין אדם נוקף אצבעו מלמטה וכו', ומה' מצעדי גבר כוננו, כל פסיעה ופסיעה בכונה מכוונת לנסתרות שלה' אלו קיננו. וע"פ דבריו ז"ל ביארתי דברי רז"ל (שבת לא.) 'אמונת זה סדר זרעים' - כי האמונה הוא סוד הוריעה להיות צומחת על ידה כל המידות טובות לאדם, ומתקיימין אצלו, כי לולא האמונה כל המדות טובות שבאדם אפי' מצד טבעו נכמשין ולא יעמדו ימים רבים. עכ"ל.

וכך איתא מהרה"ק רמ"מ מווישעבסק זי"ע (פרי הארץ בפרשתן) בבואו לבאר הטעם מדוע הכביר הקב"ה את לב פרעה ועבדיו ועשה בהם שפטים, שהיה הכל למען ישיחו בני ישראל בנפלאותיו וידעו כי ה' הוא האלוקים ואין עוד מלבדו, וכל העולם מתנהל בהשגחה

הגה"ק ה'חפץ חיים' זי"ע נשא משלו לעשיר אחד שהיה לו ארמון מלא בכל טוב, חיכו ממתקים וכולו מחמדים, כמו כן היה לו ציפור חֲכָמָה ביותר שהיתה מזמרת בנעימה וזמרה, והעשיר היה שומר עליה מכל משמר, והיה משתעשע עמה בכל יום. לימים הוצרך אותו גביר לצאת למסע ארוך ברחבי תבל לצורך עסקיו, והעמיד את אחד ממשרתיו לעמוד על המשמר על שלמות הבית וכל חפציו, העשיר העלה על גבי הכתב את כל הנצרך לשמירת חפצי וענייני הבית - למען ידע ויזכור המשרת את המעשה אשר יעשה מדי יום ביומו, ואחרון חביב כתב לו את כל עניני ציפורו יקירתו - היאך סדר מאכלה וכו', ולחיזוק הדבר ציוה עליו שיקרא את ה'פיתקא' דבר יום ביומו למען לא ישכח ח"ו את כל אשר מוטל עליו. כשחזר העשיר ממסעו חשכו עיניו בראותו את הבית כולו כמהפכת סדום ועמורה, וביותר גבר צערו על הציפור שמתה - 'חבל על דאבדין ולא משתכחין', ויקרא האדון למשרתו ויגער בו על שהזניח את הבית, ובפרט על מה שלא האכיל את הציפור החיה עד שמתה ברעב. נענה המשרת לאמר לא עלי תלונותיכם כי 'עשיתי ככל אשר ציויתני', ובכל בוקרו של יום תיכף לאחר אמירת 'מודה אני' טרם אפנה לאיזה דבר אחר קראתי בעיון רב בהבעת התיבות בדקדוק רב את כל הנכתב בהאי פיתקא...

ובל נדמה לאותו משרת כסיל, לקרוא בכל יום מפסוקי התורה בזכירת יציאת מצרים, ולחשוב שבכך יצאנו ידי חובה... אלא העיקר הוא שיהיה 'שימה כנגד הלב', לעורר את הלב לאמונתו השלימה.

ז. פעם ישב הרה"ק רבי אלימלך מליז'ענסק זי"ע עם תלמידיו הק' ודיבר מענין השגחה פרטית ובתוך דבריו אמר, כל כך רבה ההשגחה הפרטית, עד שאפילו שעה שפרה מהלכת ברחובה של עיר ומטילה גללים, יש השגחה מדוקדקת באיזה מקום תטיל את הגלל. אחד התלמידים ששמע את הדברים לא הבין היאך שייך שאף דבר מאוס ופעוט כזה מושגח מלעילא, ואינו אלא מקרה בעלמא.

כעבור כמה ימים התהלך אותו תלמיד באישון ליל בחוצות העיר והתבוסס בשלג ובכפור שהיה על פני הקרקע, ולפתע דרך מבלי משים במקום מדרון והחל להתגלגל במורד הר בדרכו לתהום נשיה. תוך כדי נפילתו נתקע רגלו בדבר נוקשה ועי"ז נעצר מנפילתו וחיוו ניצלו. בדק התלמיד מהו החפץ שעצר בעדו מליפול למיתה, וראה שאין זה כי אם גלל של בהמה שקפא בקור. עתה הבין התלמיד כמה מדקדק הקב"ה אף עם גלל בהמה שיגיע למקומו הראוי. מיהר התלמיד לבית רבו הקדוש, מיד בהכנסו, נענה הרה"ק ואמר לו, נו, עתה כבר הראית לדעת 'השגחה פרטית' עד היכן היא.

ח. פעם דיבר הבעש"ט הק' זי"ע עם הרה"ק ה'תולדות יעקב יוסף' זי"ע (בטרם התקרבותו לדרכו של הבעש"ט) בעניין האמונה בהשגחה פרטית, שעל כל דבר שבעולם יש השגחה פרטית מיוחדת היכן ינוח והיכן ינוע, ובתוך הדברים אמר לו שבכל מאורע ומקרה שיארע לאדם אין זה מעצמו ח"ו אלא הקב"ה 'מדבר' אליו ורוצה לרמוז לו דבר מה בענייניו. ובתוך כדי הדברים הגיע נכרי אחד שהיה מתקן כלים, ופנה אל הבעש"ט ואמר לו, ישראל'יק יש לך משהו לתקן, השיב הבעש"ט בלאו, אמר לו הגוי תחפש, חזר הבעש"ט ואמר שאין לו שום כלי שצריך תיקון, שוב אמר לו הגוי

באר הפרשה - פרשת בא

היה שכל ההון והעושר הלז יגיע לידיהם של בני ישראל, ותקויים הבטחת הבורא 'ואחרי כן יצאו ברכוש גדול' (בראשית טו יד). וממעים זה גופא ירדו בני ישראל ונשתעבדו למצרים, כדי שבגמר השעבוד יצאו ברכוש גדול, ויעשו את מצרים כמצולה שאין בה הגים (ברכות ט:), נמצא שכל ההסתר פנים בשעבוד בני ישראל לא היה, כי אם לתכלית טובתם.

וזהו תכלית 'סיפור יציאת מצרים' - את אשר 'שיחקתי' במצרים, כי הנה כל זה (הרעב והשובע ושעבודם) ארך כג' מאות וכ' שנה, והרבה מבני ישראל לא ראו את הטובה אלא נולדו ואף מתו בימי הרעה, אבל המאמין יודע שהבורא הוא 'היה הוה ויהיה' - והוא עשה הכל על פי חשבון, לזה עלינו לספר ביציאת מצרים שעל ידי זה תקבע האמונה הטהורה בלבב בני ישראל לכל הדורות, שבכל נסיון והסתרה ידעו בבירור שהקב"ה מסובב כל הסיבות לטובתם, אלא שבשעת מעשה אין בידי 'בשר ודם' להבין דרכי ההנהגה העליונה, ועבודתם היא להאמין שהכל לטובה² ולקוות לחסדיו יתב"ש'.

התעללתי - שיחקתי. ומבאר הר"ק ה'חתם סופר' ז"ע (ת"מ ד"ה אשר התעללתי) מהותו של 'השחוק' אשר שחק הקב"ה על המצריים, כי הנה בהיות אבותינו בארץ מצרים עבדים לפרעה הרשע, היה יכול לעלות בלבבם תמיהות וקושיות, על מה אירע ככה להם עם ה' - בני בכורי ישראל, להיות משועבדים בתכלית השעבוד למצריים, באופן שהיה נראה שישארו הם ובניהם עד סוף כל הדורות משועבדים לפרעה במצרים, (ובפרט, שהרי פרעה מבני בניו של 'כנען' הוא שנתקלל על חמאו של חם - 'ארור כנען... ויהי כנען עבד למו' (בראשית ט כה-כו), וכיצד אירע שבניו של חם משתעבדים בבניו של שם) ועוד יפלא, על מה שכל הכסף והזהב שהיה בעולם הגיע למצרים בשנות הרעב, שהרי מכל קצוי תבל באו לקנות שם אוכל להשיב נפשם בשנות הרעב, וכל זה הוא כעין 'שפחה כי תירש גבירתה'.

אמנם 'בצאת ישראל ממצרים' נתגלה ש'שחוק' גדול שחק ה' במצריים, שהראה להם כאילו הם אוצרים הון ועושר רב לעצמם, ולמעשה, תכלית דבר

ישראל'יק ישראל'יק אם תחפש כהוגן תמצא, אז אמר הבעש"ט ל'תולדות', השמעת מה 'בת קול' הכריז הקב"ה באזנינו מפיו של הגוי - אם תפשו בשפשו במעשיכם כהוגן כבר תמצאו מה יש בהם כדי לתקן, ודע לך, כי אפילו כשנכרי מדבר עימך אף בזה יש קריאה מן השמים, וכמו במעשה דידן, שבאו לעורר אותי שגם אם נראה לאדם שהינו שלם במעשיו ותמים בדרכיו ואינו צריך שום 'תיקון' אך אם יחפש היטב בחדרי הנפש כבר ימצא דברים הרבה שאינם מושלמים ושעליו לתקנם... ה'תולדות' מיאן לקבל את דבריו, ותמה וכי יש השגחה פרטית גם על דיבורי הנכרי לאמרם במקום הצורך ולמי שצריך לשמעם, ואמר לבעש"ט שאינו יכול לקבל דבריו, נענה לו הבעש"ט, אל תאמר איני יכול, תגיד איני רוצה... ויצא ה'תולדות' מעם הבעש"ט ופנה לדרכו.

בדרכו משם ראה 'בעל עגלה' המוביל עגלה מלאה קש ותבן, ו'שלא-מזל' זה הפך את כל העגלה על פיה וכל הקש נשפך חוצה, ביקש ממנו בעל העגלה שיקיים 'הקם תקים' ויעזור לו להרים את העגלה, אך ה'תולדות' היה שקוע בשרעפיו ולא היה לו פנאי להתעסק בדבר, והשתמט מן הגוי בטענת איני יכול, כי כבד עלי המשא, השיב לו הגוי אל תאמר איני יכול, תגיד איני רוצה, אם תרצה תוכל... ונכנסו בו הדברים וראה בהם אות ומופת לצדקת דברי הבעש"ט הק' שאין לך דבר שאין בו השגחה פרטית מדוקדקת, ודברי הגוי נאמרו אליו 'בשליחות' מן השמים להראות לו על תוקף ההשגחה הפרטית, ומיד שב על עקבותיו וחזר אל הבעש"ט (ובזה נהפך לבבו להתקרב אליו ולהיות מתלמידיו הקדושים).

ט. ודע, כי כל 'נקיפת אצבע' וכל צער אינה אלא לטובתו של האדם, והכל מדוד ושקול, ואין אפילו 'טיפה' אחת של צער שהולכת לאבדון... וכך ביאר ה'סבא מקעלעם' הטעם שזכו 'הבכורות' להתקדש בקדושת הבכורה, כי לעת שהיכה ה' כל בכור בארץ מצרים היה להם פחד וצער שמא ימותו אף הם, וכנגד עגמת נפש זו זכו אח"כ לקדושת הבכורה. ובאמת, כאשר תתבונן תבין שלא רק הבכורות היו שרויים בפחד, אלא כל יחיד ויחיד מבני ישראל היה שרוי בפחד בשאר המכות, ואף הם זכו לקדושה, וכדכתיב (ירמיה ב ג) 'קודש ישראל לה', מ"מ מכיוון שלבכורות היה תוספת צער על כן זכו לתוספת קדושה.

וכך ביאר הגאון רבי זלמן סורוצקין זצ"ל (אזניים לתורה) מה שנאמר בפרשתן (יב יג) 'והיה הדם לכם לאות על הבתים אשר אתם שם וראיתי את הדם ופסחתי עליכם ולא יהיה בכם נגף למשחית בהכותי בארץ מצרים', כי 'דם' זה היה לאות ולסימן כי כאן בבית זה נשפך דם יהודי בשעבוד מצרים, ואותם הכאות בעיניו וסבל הם הם שעמדו להם לשמירה שלא יהיה נגף למשחית...

בענין הזה מצינו בדברי הרה"ק ה'שפת אמת' זי"ע (פ' החדש תרל"א), דהנה איתא בגמרא (שבת קמז:) 'רבי אלעזר בן ערך איקלע להתם אימשיך בתרייהו איקרא תלמודיה כי הדר אתא קם למיקרי בספרא בעא למיקרא החדש הזה לכם אמר החדש היה לכם בעו רבנן רחמי עליה והדר תלמודו'. ומבאר בזה"ל, כי בל התחדשות בשיש הסתר מקודם, וע"י שמקודם 'חרש היה לכם' נעשה אח"כ 'החדש הזה לכם', שהרי לכך ירדו למצרים שיבואו לאור הגאולה שבא לאחר הגלות שהוא ההתחדשות, ע"כ. כלומר שכל הקושי וההסתרה וה'גלות' אינם אלא הכנה לגאולה וישועה.

לבל ידח ממנו נידח - הקב"ה מחכה אפילו לרחוק ביותר בפרשתן (י כד-כו), 'ויקרא פרעה אל משה ויאמר לכו עבדו את ה' רק צאנכם ובקרכם יוצג גם מפכם ילך עמכם, ויאמר משה וכו' וגם מקננו ילך עמנו

עפי"ז מבאר החת"ס את הכתוב (תהלים קו ו-ז) 'חטאנו עם אבותינו העווינו הרשענו, אבותינו במצרים לא השכילו נפלאותיך לא זכרו את רוב חסדיך וימרו על ים בים סוף'. שהרי 'חטא' היינו עבירה ב'שונג', ו'עוון' הוא ב'מזיד' (וימא לו:), והנה אבותינו שהיו במצרים אף אם הוקשה להם על דרכי הבורא עמם, לא היה זה להם כי אם חטאנו - בשונג, שהרי עדיין לא ראו שהכל 'הכנה' לשובתם, אבל אנחנו, אם תחלש אמונתנו בשעת הסתר לא יחשב זאת כשונג אלא - העווינו והרשענו במזיד, והמעם, מאחר שאבותינו במצרים לא השכילו נפלאותיך, עדיין לא ראו לנגד עינם את גילוי עומק דרכי ה' שעומדים הם לצאת משם עם כל רכוש זה, על כן וימרו על ים בים סוף, אבל הדורות שלאחריהם שכבר ראו וידעו את גודל הניסים שעשה הקב"ה לאבותיהם במצרים, אם כן יש להם להבין ולדעת כי כל קושי אינו כי אם הקדמה והכנה לרוב הטובה שקרובה לבוא עליהם, ואם כן 'מה יתאוונן אדם חי'.

באופן זה שמעתי לאמר בשם הגה"ק רבי שלמה קלוגער זי"ע, הא דכתיב (להלן כד י) 'ותחת רגליו כמעשה לבנת הספיר', והביא רש"י מדברי חז"ל 'היא היתה לפניו בשעת השעבוד לזכור צרתן של ישראל, שהיו משועבדים במעשה לבנים', ולכאורה לפי"ז תמוה מה עניין 'ספיר' שהיא אבן יקרה לאותם לבנים המורים על תוקף סבלות בני ישראל, אלא שכל צער וקושי העובר על ישראל יש לו חשיבות יתירה בשמים ממעל, ו'לבנים' אלו מזהירים באור יקרות כאבן ספיר המאירה עד מאד...

י. הרה"ק רבי משה לייב מסאסוב זי"ע סיפר, שפעם הלך ביער והתנפלו עליו חבורת שודדים שבקשו לרצחו נפש, לפתע הגיע לשם ראש השודדים, שהוא הכיר את הרמ"ל, היות ומלפנים היה נוהג תדיר לסור אל ביתו של הרמ"ל לאכול ולשתות, שהרי ביתו של רבי משה לייב היה פתוח לרווחה בפני כל בריה שבעולם להאכילם ולהשקותם, ואמר לו, דע לך כי איני יכול להרגך נפש, אלא אקחך אל מקום דירתנו שבו אנו מסתתרים, ושם נמצא גם בני הילד וחפץ אני שתלמדנו 'מעט' תורה, ואכן התיישב רבי משה לייב ללמד את הילד, אך מוחו של הילד היה אטום וסתום, ולא הבין דבר וחצי דבר ממה שלמד, ככל ערב בחזור אבי הילד - ראש השודדים אל ביתו, היה בוחן את בנו על כל מה שלמד, וכאשר היה רואה שלא הבין מאומה היה מפליא בו מכות נמרצות, אך הבן היה שותק ולא גנח אפילו גניחה אחת מחמת כאב. משעברו מספר שבועות, ולא נקלט דבר במוחו של הילד, שחרר אביו את רבי משה לייב לחפשי, ושלח עמו את הנער שיורהו את הדרך למקום יישוב.

בהליכתם שאל רבי משה לייב את הנער, היאך יכולת לעמוד איתן ולשתוק בעת אשר אביך הכה אותך כה קשות, ענהו הנער, הרי זה כלל הראשון שמלמדים בבית חבורת השודדים - להחריש ולא לענות בשעה שאנשי הצבא לוכדים אותנו... כדי שלא יבינו מאתנו היכן משכן השודדים. המשיך הרמ"ל ושאלו, ועדיין לא ידעתי באיזה כח הינך מתחזק לעמוד כצור החלמיש, הסביר הילד - ג' כללים לימדונו, א'. לידע ולזכור שאין המכה מכה לעד ולעולמי עולמים ובקרוב יבוא הזמן שהמכות יחדלו ותבוא הרווחה. ב'. שהמכה הוא 'אביו' רחומו - וסוף סוף 'רחמי האב על הבן' וודאי לטובתו ולהנאתו הוא, ג'. בכל מכה ומכה מדמה אנכי לנפשי שזו היא המכה האחרונה, וממילא תתחזק רוחי בקרבי.

לימים נענה הרמ"ל ואמר, שמינוקא זה למד דרכי עבודת האמונה, אף בשעה שהוא מיוסר ומוכה, ראשית, לדעת ש'לכל תכלה ראיתי קץ' ועוד יתהפך עליו הגלגל ויזכה לחיים טובים ומאושרים. שנית, לדעת שהמכה אותו הוא אביו שבשמים, והכאתו ברחמים גדולים וחסדים מרובים, ושלישית, עליו לחשוב בלבו כי מכה זו היא האחרונה, ומכאן ואילך נכונים לו חיים טובים...

את הפסח גזר הקב"ה לארבע רוחות העולם והם פיזרו בארבע כנפות הארץ את ריח 'בשר צלי' שהיה נודף מקרבן הפסח, שנאמר (שיר השירים ד טו) 'עורי צפון ובואי תימן', והיה ריחו הולך כדי מרחק מהלך ארבעים יום. וכיוון שנתאו בני ישראל לאכול מבשר הפסח נתכנסו אצל משה, ואמרו לו בבקשה ממך האכילנו מפסחך, אמר להם - אם אין אתם נימולין אין אתם אוכלין, מיד נתנו עצמן ומלו, ונתערב דם הפסח בדם המילה, והקב"ה עובר ונוטל כל אחד ואחד ונושקו ומברכו, שנאמר (יחזקאל טו ו) 'ואעבור עליך ואראך מתבוססת בדמיך' חיי בדם פסח, חיי בדם מילה'. עתה, בינו נא בדברי המדרש הללו שהרי כל אותן שבאו אל משה לא באו (מאחר שהיה ברצונם הטוב למול עצמם) אלא מאחר שהריחו ריח הבשר ונתאו לו, ואעפ"כ שמח בהם הקב"ה כ"כ עד שנמלן לבל אחד ואחד ונושקו בחיבה יתירה, מכאן נראה עד כמה מצפה הקב"ה לכל בר ישראל באשר הוא² - אם ישוב מיד יקבלו בזרועות פתוחות.

מערתה אל יתייאש אדם לומר כי ננעלו 'שערי תשובה' בפניו אחר שהגדיל לחטוא³, כי אבינו שבשמים

לא תשאר פרסה⁴, כתב הגה"ק רבי שלמה קלוגער זי"ע (חכמת התורה) שלכאורה מן הראוי להתבונן לשם מה הוצרך הקב"ה לירד בכבודו ובעצמו להכות את הבכורות, והרי פרעה הרשע כבר נתרצה לשלח את כל בני ישראל מארצו ואפילו את המטף, אלא שהתעקש על דבר אחד - שלא הסכים שילכו הצאן והבקר, ומעתה יש לתמוה וכי עבור בהמות הביא הקב"ה מכה גדולה כזו, אלא, שרצה הקב"ה לחזק לב ישראל לדורות הבאים, שמא יאמרו אין אנו ראויים לנאולה העתידה, לזה הראה להם שאינו מוותר אפילו על הבהמות... ואף אם תאמרו 'ראשונים כבני אדם ואנו כבהמות' - הרי גם 'בהמות' המה בכלל יציאת מצרים ולא יגרע מי שהוא כבהמה רח"ל, כי הקב"ה אוהב עמו ישראל וחפץ בקרבנתם של כל אחד ואחד.

נוראות מצינו בגודל ותוקף האהבה שאוהב הקב"ה את כל איש ואיש מישראל⁵. וכדאיתא במדרש (שמו"ר יט ה) 'קרא ה' למשה ואמר לו לך ומהול את בני ישראל... והרבה מהן לא היו מקבלים עליהם למול, אמר הקב"ה למשה שיעשה הפסח, וכיוון שעשה משה

יא. ידוע שהבעש"ט זי"ע היה אומר, הלוואי שאזכה לאהוב את הצדיק הגדול ביותר לכה"פ כאהבה שאוהב הקב"ה את הרשע הגדול ביותר.

בא וראה עד כמה גדלה חיבתן של ישראל אצל אביהם שבשמים, וכמו שמפרש הרה"ק מראפשיץ זי"ע (זרע קודש ד"ה ויאמר ה') האמור בריש פרשתן (י א-ב) 'בא אל פרעה כי אני הכבדתי את לבו ואת לב עבדיו וגו', ולמען תספר באזני בנך ובן בנך את אשר התעללתי במצרים, כי הנה משה רבינו לא רצה להיכנס לבית פרעה לגדול הטומאה שהיתה שם, ולזה אמר לו הקב"ה בא אל פרעה, 'כביכול שאומר לחבירו בא עמי', כי הקב"ה בכבודו ובעצמו גם כן היה שם, מרוב האהבה שיש לו ית' כלפי בניו חביביו. וכדאיתא במדרש (שמו"ר טו ה) בפרשתן 'אמר רבי שמעון, גדולה חיבתן של ישראל שנגלה הקב"ה במקום עבודת כוכבים ובמקום טינופת ובמקום טומאה בשביל לגאלן'. והביא לו ראיה שהוא שוכן שם, כי אני הכבדתי את לבו ואת לב עבדיו, 'נמצא שאני כביכול שוכן שם ומכביד ליבם'. והוסיף הקב"ה לומר למשה למען תספר באזני בנך ובן בנך את אשר התעללתי במצרים, והיינו כי 'התעללתי הוא מלשון עולל ויונק ותינוק קטן, וכלומר, שהקב"ה הקטין עצמו כביכול 'וירדתי לקטנות כזו שאין שיעור וערך לצרכיכם'. יב. חיזוק נפלא יש ללמוד בדברי הסמ"ג ב'ספר המצוות' (מ"ע ג, הלכות עבודת הבורא) 'עוד זאת דרשתי להם, כי יותר חפץ הקב"ה באדם רשע שיניח תפילין מאדם צדיק, ועיקר תפילין נצטוו להיות זכרון לרשעים ולישרם דרך טובה, ויותר הם צריכין 'זָכַר' וחיזוק מאותם שגדלו ביראת שמים כל ימיהם, והבאתי ראיה גדולה וחזקה, כי בתפילין יש ארבע פרשיות ובכל אחת כתוב 'לטוטפות', חוץ מאחת ששינה בה הכתוב וכתוב בה (שמות יג ט) 'ולזכרון', ללמד שעיקר חיוב תפילין לאותם שצריכין יותר זָכַר'.

יג. הבט וראה מה שפירש הרא"ש בפרשתן (י כב) מדוע לא מתו דתן ואבירם בשלשת ימי האפילה במכת חושך כדרך שמתו כל רשעי בני ישראל בג' ימים הללו - כי אעפ"י שהיו רשעים לא נתייאשו מן הגאולה, הרי שאף רשע כדתן ואבירם אם אינו מתייאש מגאולתו (יציאת מצרים הפרטית בגלות הנפש) לבסוף יבוא לידי תיקונו השלם, מפני ש'ישראל אף על פי שחטא ישראל הוא' (סנהדרין מד.). וחלילה מלומר הנה אנכי מת ב'שלושת ימי אפילה' בתוככי מצרים הפרטי שלי, שהרי כבר ניסיתי זה כמה וכמה פעמים ולא יכולתי, מן הנראה שכבר אשאר לעולמים ב'מצרים' שלי...

פרעה הרשע יכול לחזור בתשובה. וכך איתא בשו"ת מהרימ"ט (או"ח סי' ח), שאף שיצאה בת קול ואמרה שובו בנים שובבים^{טו} חוץ מאחר^{טז} (חגיגה טו.), מכל מקום אם היה 'אחר' בא לשוב היו מקבלים אותו (וכן כתב המהרש"א ח"א ד"ה יצתה) ד'אין לך דבר העומד בפני התשובה'. וכן נרמז בגמרא (פסחים פו:) 'כל מה שיאמר לך בעל הבית עשה חוץ מצא', רומז על הקב"ה שהוא 'בעל הבית' על העולם כולו, ועלינו לשמוע בקולו, חוץ מבשעה שדוחה את האדם מלשוב בתשובה ואומר צא ממחיצתי, כי זה חשקו של בעה"ב, אלא שמטעה אותך [לשון ראשית חכמה שער הקדושה אות כא].

מחכה אפילו לרחוקים ביותר^י, וצא ולמד מהאמור בריש פרשתן (י א), 'בא אל פרעה כי אני הכבדתי את לבו', ולכאורה תמוה, וכי הכבדתי לבו היא סיבה וטעם לבוא אל פרעה, אדרבה היא הנותנת שלא ילך אליו שהרי כבר לבו ולא ישמע בקול משה להוציא את בני ממצרים.

ומביא הגה"ק החיד"א זי"ע (נחל קדומים) שמצא בכת"י רבינו שלמה אסתרוק (בן דורו של הריטב"א והר"ן) שאפשר לפרש 'כי' שהוא מלשון אעפ"י^{טו}, כלומר 'בא אל פרעה אף על פי שהכבדתי את לבו'. כי אפילו

וכך יש ללמוד ממה שנאמר (ישעיה ט א) 'העם ההולכים בחושך ראו אור גדול', שאלו ההולכים בחושך ובהסתור בקושי העבודה ואינם מתרפים מובטח להם שעוד יראו אור גדול...

יד. מאמר יקר עד מאוד אמר הגה"ק ה'ערוגות הבושם' זי"ע (ריש פרשת ויחי) לחזק הלבבות, שהנה ידוע לכל מה עניין חודש העיבור' ושנה מעוברת, כי מצד אחד 'ישראל מונים ללבנה', ולאידך כתיב (דברים טז א) 'שמור את חודש האביב, ודרשו חז"ל (ר"ה כא). שצריך שתקופת האביב תהיה בחודש ניסן, ומאחר ששנת הלבנה קצרה ב"א יום מ'שנת החמה', נמצא שלפי המניין ללבנה יקדים חודש ניסן את תקופת האביב (ויכול להיות גם באמצע החורף...) על כן מעברים את השנה פעם בכמה שנים ומוסיפים עוד חודש אחד בכדי 'לסדר' את החשבונות, ויתאימו ה'קציר' וה'אביב' עם זמני ומועדי השנה.

ויש בזה ללמד דעת, כי ישראל מונין ללבנה, ומרמזים להם גם אם ח"ו נתרחק איש יהודי מקונו וצורו, 'ער אזיז פארקארקן' (סטה ממקומו ונתרחק) עד שמשבש כל סדרי בראשית, הקיץ והחורף שלא במקומם... אל יתיאש, אלא יזכור כי ישראל מונים ללבנה, ויש בנו אותו כח להתחדש כמותה, ובכל עת ניתן לו הזדמנות לתקן כל אשר קלקל, והכל יבוא על מקומו...

טו. וכמו שמצינו שאמר דוד (תהילים מא ה) 'רפאה נפשי כי חטאתי לך', וצ"ב, האם 'כי חטאתי' הוא סיבה וטעם ל'רפאה נפשי'. אלא הכוונה, 'אפילו שחטאתי לך'. שביקש מהבורא שירפא נפשו על אף שחטא ואינו ראוי. טז. בעת אשר המציאו את הרכבת ברוסיה, והחלו לבנות בכל המדינה את מסילות הברזל, נודע לבני העיר 'האדיטש' שהגויים אומרים להעמיד מסילות ברזל על ציונו של הרה"ק בעל התניא זי"ע הספון בבית החיים בהאדיטש, כי שם מרוצת דרך הרכבת, ובוודאי יעקרו הרשעים את הציון הקדוש, לאחר בירורים מצאו שהשר הממונה על הרכבת והמסילות הינו יהודי (שאינו שומר ת"מ), אשר על כן נחפזו טובי העיר לצאת ולחלות פניו, משנפגשו עמו תארו בפניו מהו צדיק קדוש, וכמה קדושה יש בציון קדשו, וכך האריכו בהתחננם לפניו בדמעות שיואל לשנות את דרכן של המסילות לדרך אחרת. נענה השר ואמר, ידעתי גם ידעתי את תוקף גדולת ה'צדיקים' כמו שאספר לכם, אך בקשה אחת לי אליכם, אם תמלאו אחריה, איענה תיכף ומיד לבקשתכם.

פתח השר וסיפר להם, אחי ובית אבי מן החרדים לדבר ה' הם, וכך הייתי גם אנכי עד ימי בחרותי, בשנות הבחרות החילותי לירד מטה מטה, עד שבבואי לגיל העשרים גמלה בליבי החלטה להתגייס לצבא הרוסי (אשר עצם השהיה שם הייתה כליה רוחנית, והתערבות בין נכרים משוקצים), אבי שהבין שלא יצליח להשפיע עלי שאמנע מכך, הפציר בי שקודם שאלך אל הצבא אסע עמו אל הרה"ק רבי שלמה מקארלין זי"ע, ולאחר מכן יניחני לנפשי. הדרך לקארלין ארכה לנו משך לילה שלם ורק לפנות הבוקר הגענו אל בית הרבי, אבי שהיה מקורב מאד אל הרבי נכנס עמי אל הקודש פנימה ללא כל שהות, ובאותה העת היה הרבי מסובב בחדרו אנה ואנה אחוז שרעפים, בוער כאש להבה, לאחר כמה דקות ששהינו בחדרו הקדוש פניתי אל אבי ואמרתי לו, נו, אפשר כבר לחזור הביתה, כי כבר ממחר אנכי לצבא, אבל אבי ביקש ממני להשאר עוד זמן מועט, אחר כמה רגעים פנה הרבי אלי מתוך שרעפיו וטפח עלי בזעקה אפשר דאך... אפשר דאך... (אולי בכל זאת), כאומר, אולי בכל זאת 'יעזוב רשע דרכו', וינחם ממחשבתו הרעה לשוב אל ה' אלוקיו... סיים השר ואמר להם, דעו לכם שמאותו היום כל אימת שאני בא להגעיל נפשי

וצ"ב, מדוע באמת גאלם הקב"ה בחפזו בעמדם ממש לפני שנשתקעו לגמרי ולא הקדים לגאלם מבעוד מועד.

אלא זאת רצה הקב"ה ללמדנו לדורות עולם, כי גם אם יהודי נמצא במ"ט שערי זומא רח"ל ונפתח השער החמישים - במצב הגרוע ביותר, גם משם יכול הוא להיחלץ ולהיגאל ולא אברה תקוותו, ולא זו בלבד, אלא ברגע אחד יכול להתהפך מן הקצה אל הקצה, אם רק יתחזק לשנות דרכיו אזי מתוך תחתית שפל המצב בו הוא נמצא יכול לצאת לחרות עולם, וכמו שהיה במצרים, רגע אחד היו שקועים במ"ט שערי זומא וברגע שלאחריו כבר היו בני חורין לגמרי. ולשם כך נצטוונו לזכור יום צאתנו ממצרים שהיה בחפזו, למען תהא מושרש בנו ידיעה זו תמיד, בכדי שנוכל תמיד להתחזק ולשוב אליו באמת ובתמים.

כמו כן אל ייבהל ואל ייסוג אחור בראותו ש'תכבד העבודה', מאחר שכל קושי היצר הרע וריבוי הנסיגות אינם אלא 'למכתך ולהנאתך', וכמו שמבאר הרה"ק ה'בית אהרן' זי"ע בלשון הפסוק 'בא אל פרעה כי אני הכבדתי את לבו ואת לב עבדיו למען שתי אותותי אלה בקרבך', על פי הנודע ש'פרעה' רומז ליצר הרע, והכי קאמר בא אל פרעה - לשבור את היצר

עפ"י מבאר החיד"א את המשך הכתובים 'למען תספר באזני בנך ובן בנך', 'לומר דגם זה עיקר גדול לספר מה שהפליא הקב"ה לעשות בהבחירה תהיה ביד האדם ואם יזכה יכול להתגבר על יצרו'. ומעתה ילמד האדם ק"ו בן בנו של ק"ו, אם היתה הבחירה ביד פרעה לעשות הטוב בעיני ה' הרי בודאי יש בכוחו של כל יהודי להתעורר בתשובה שלימה אפילו מתוך מצב ירוד ושפל ביותר", כי בוודאי עדיין לא הגיע לשפלותו של פרעה הרשע".

והנה נאמר (דברים טו ג) 'לא תאכל עליו חמץ שבעת ימים תאכל עליו מצות לחם עוני כי בחפזו יצאת מארץ מצרים למען תזכור את יום צאתך מארץ מצרים כל ימי חיך', והרי שמלבד זכירת עצם יציאת מצרים נוסף עוד חיוב לזכור שיצאו בחפזו (שלכן נצטוונו לאכול מצות בחג הפסח). וצ"ב, מה ענין ב'זכירת' החפזו, איזה לימוד יש בו לדורות לדעת שיצאנו ממצרים בחפזו ולא במתינות. עוד הקשו שהנה מבואר בכתבי האריז"ל הק' עניין ה'חפזו', שהיו ישראל משוקעים במ"ט שערי זומא, ואם היו נופלים גם לשער הנו"ן שוב לא היתה להם תקומה ח"ו, והוציאים הקב"ה בחפזו 'ברגע האחרון' ממש לפני שירדו לתוך שער החמישים,

בשיקוצים, ולעבור על רצון קוני, מהדהדת באזני גערה זאת במלא תוקפה אפשר דאך, אפשר דאך, ואינני מוצא שום טעם והנאה בעבירה, אם תפעלו עבורי שאפסיק לשמוע קול זה מיד אעשה כבקשתכם... אף אנו נאמר לדידן, הקב"ה זועק ומכריז לעברנו בכל עת, שובו בנים שובבים, אפשר דאך... אפשר דאך... אולי כבר הגיעה העת שתעזוב דרכך ותתקרב עצמך אלי... והקול הולך וחזק בימים קדושים אלו ימי השובבי"ם... וכיו"ב צריך האדם לזעוק לעצמו ס'איז דאך שובבי"ם... אולי כבר הגיע הזמן בו אעזוב את דרכי הרעה ואשוב אל אבי שבשמים...

יז. ידוע קושיית הזוה"ק מדוע נאמר בא אל פרעה ולא 'לך' אל פרעה, ותירצו ב'קאצק', כי אילו היה נאמר 'לך אל פרעה' לא היתה הפרשה נקראת בשם המתחיל באות ב', ושוב לא היינו זוכים ל'שובבי"ם'... [שראשי תיבות של הפרשיות הללו היו עולים ל'שולבי"ם]. והיה אומר הרה"ק ה'בית ישראל' זי"ע שאף כי נראה שהדברים נאמרו בבדיחותא ובדרך צחות, באמת עומק רב גנוז בהם, כי כל יסוד התשובה הוא מתוך קירבת ה' לבניו שאינו עוזבם ומניחם לנפשם אלא הוא 'השוכן איתם', וזהו הרמז באומרו 'בא אל פרעה' שהכוונה שיבוא עמו ביחד ולא שילך לבדו.

יח. נוראות כתב בפירוש 'אזניים לתורה' (להגאון ר"ז סורוצקין זצ"ל), שהנה כתיב במכת ארבה 'זה' ניהג רוח קדים בארץ כל היום ההוא וכל הלילה הבוקר היה ורוח הקדים נשא את הארבה' (י ג), אכן בסיום המכה נאמר (פסוק יט) 'ויהפוך ה' רוח ים חזק מאוד וישא את הארבה', וצריך ביאור מדוע רק בהסרת הארבה נזכר שהיה זה על ידי 'רוח חזק מאוד', ואילו בתחילת המכה באו רק ע"י 'רוח' ותו לא, ומבאר, כי הקב"ה רב חסד וחפץ בתשובת הרשע, ואפילו רשע כפרעה, על כן בתחילה לא הביא הקב"ה את הארבה בבת אחת אלא טיפין טיפין, שמא יתעוררו לשוב ולהיכנע אל ה' בראותם שהארבה ממשמש ובא, על כן לא היה ברוח חזק מאוד, אכן, בגמר המכה הביא הקב"ה רוח חזק מאוד שתסיר את הארבה ברגע אחד.

וק"ו לדידן, כי אין בינינו 'פרעה הרשע', ובוודאי הקב"ה יושב ומצפה לתשובתנו - אם ישוב מיד יקבלו.

הרע, כי אני הכבדתי את לבו של ישראל ואת לב עבדיו היינו העבודה שלהם על ידי שנתתי להם את היצר הרע. ותכלית נתינת היצר ותוקף הנסיונות הוא למען שתי אותותי אלה בקרבנו, דהנה 'איתא בספרים למה נתן הקב"ה יצה"ר באדם, כדי שיהיו לו מלחמות ויהיה עוסק תמיד בשמירה מן היצה"ר ויהיה שכרו גדול"י עד למאוד"י, אבל אם לא היה נותן היצה"ר ולא היו לו שום מלחמות לא היה שכרו גדול כל כך"י, וזהו שאמר הכתוב למען שתי אותותי אלה בקרבנו, 'אותותי' הוא מלשון אות והתקשרות - והיינו, שע"י שיתגבר על יצרו נעשה יותר קרוב ומקושר להקב"ה"י, ועל כן הכבדתי את לבו של האדם בנתינת היצר הרע

יט. ואין הכוונה דווקא לשכר בעולם הבא, אלא גם בהאי עלמא, וכך כתב ה'תבואות שור' (בכור שור ב"ב דף ט:): שמה שאמרו 'שכר מצוה בהאי עלמא ליכא אינו אלא בקיום המצוות, אבל בדבר שנדרש ממנו 'לכוף את יצרו ולהמנע מדבר איסור הרי הוא מקבל שכרו בעולם הזה, וההסבר כי במצות עשה אם אינו מקיימה אינו נענש בעוה"ז (מנחות מא.), ממילא אף השכר על קיומה לא יבוא בעוה"ז, אבל ב'לאו' שעונשו בא בעוה"ז אם הוא עובר את העבירה הרי ממילא גם השכר על הזהירות והבריחה מעבור העבירה בא יבוא שכרה כבר בעוה"ז.

ולפי"ז מבאר ה'לב אריה' (על מס' חולין קמב.) הא דאיתא במדרש היה רבי מתיא בן חרש אומר, 'ואעבור ואראך והנה עתך עת דודים' (יחזקאל טז ח), הגיע שבועתו שנשבע הקב"ה לאברהם שיגאל את בניו, ולא היה בידם מצות שיעסקו בהם כדי שיגאלו, שנאמר (שם ז) 'שדים נכוננו ושערך צמח ואת ערום ועריה וגו'', ערום מכל מצות. נתן להם הקב"ה שתי מצות, דם פסח ודם מילה שיתעסקו בהם כדי שיגאלו, שנאמר (שם ו) 'ואעבור עליך ואראך מתבוססת בדמיך', ומדוע נתן הקב"ה במצויים דווקא שתי מצוות אלו מצות פסח ומצות מילה ולא נתן להם מצוות אחרות כגון ציצית ותפילין, אלא כי רצה הקב"ה לזכות את ישראל בעת ההיא שיהיו ראויים להיגאל, ובשאר המצוות הרי אין מקבלין שום שכר בעוה"ז, וא"כ לא יזכו בשכר קיומן להיגאל, אבל במצוות פסח ומילה שהן מצוות שיש בהן כרת, א"כ, מכיון שיש בהן עונש כרת בעוה"ז בביטולן, ממילא גם בקיומן יש להם שכר בעוה"ז דייקא. ולכך נתן להם הקב"ה דווקא שתי מצוות אלו שבהם מקבלים שכר גם בעוה"ז, וע"י יהיו ראויים להיגאל ממצרים.

כ. כעין זה פירש גם הרה"ק ה'בית אברהם' זי"ע, ונשא משלו למרגלית יקרה הנמצאת במעמקי הים שעליה אבן כבדה מאוד, וצריך יגיעה מרובה ועבודה קשה מאד לנפץ את האבן עד שמוצאים את המרגלית, 'כמו כן כשרואה אדם אשר לבו קשה כאבן זהו סימן שטמון מרגלית ואוצר יקר'...

כא. מספרים על יהודי שהגיע להתברך אצל רבו, ובגמר דיבורם שאלו הרבי הגידה נא לי האם הינך קובע עיתים לעסק התורה, נענה התלמיד ש'לאו דווקא' (כאומר - דווקא לא), ואף תירץ את עצמו דהרי יש לבורא בשמים ממעל מלאכי מעלה לאין מספר והם עובדים לפניו באהבה ויראה, ואם כן מה יתן ומה יוסיף עוד מקצת 'עבודה' שלו. שאלו הרבי על עיסוקו לפרנסה, ענה התלמיד מצייר אנכי ציורים נאים ביותר וממכירתם מתפרנסים אני וביתי, המשיך רבו לשאלו ומהו הציור היפה ביותר שראו עיניך בכל שנות עסקיך בציור, אמר לו, הציור הנאה ביותר הוא 'שקיעת החמה על שפת הים', והוסיף לומר שציור זה נמכר בהון עתק של רבבות אלפי דאלער, שאלו רבו, וכי על מה יש לשלם כל כך עבור ציור זה, הרי כל אדם יכול לבוא עם מצלמה (קאמער"ע) ולצלם את השקיעה על שפתו של ים ואז לא יעלה לו הדבר יותר מכמה פרוטות בודדות, הסביר היהודי לרבו בנמקו, כי להעתיק ה'מחזה' בכלי המצלמה לא נדרש עמל או יגיעה, אבל כשהצייר מצייר זאת הרי הוא משקיע בציור שעות רבות של עמל ויגיעה ועל כך דורשים 'ממון ודמים' מהקונים, אמר לו רבו, אכן זאת אבין שישלמו לו כפי שעות עבודתו ויגיעתו, אך מניין ההעזה לדרוש סכום מופרז כל כך, ענה התלמיד, בשעה שהאדם משתמש בכלי המיוחד לכך ברור הדבר שיצליח בזה ויצא הדבר לתפארת, אך בעת שהצייר מצייר הדבר בידו, הרי ישנם יותר צדדים שלא יצליח בעבודתו כיוון שנצרך הוא להביט ולהתבונן בפעם אחת 'על השמש ועל הים וגליו, על השמים ועל הארץ', ורק כשיתבונן בכולם כאחד יצא הציור בפאר והדר, לכן חשיבות עבודתו רבה כל כך, ועל זה משתלם לו שכרו משלם. אמר לו הרבי כך ממש פני הדברים לענין תורה ועבודה של קרוצי חומר הנמצאים כאן בהאי עלמא, כי מלאכי מעלה שאין להם יצר הרע וניסיונותיו ברור שיצליחו בעבודתם על כן עבודתם אינה חשובה כל כך כמו מי שיש בקרבנו יצר ומניעות, ואין ערוך לגודל השכר אשר יגיעך בבוא העת.

כב. הנה נאמר בתפילת 'אנא בכח' - שגבנו טהרנו נורא, וידוע שראשי התיבות של ג' תיבות הללו עולים לתיבת 'שטן', ולכאורה הרי זה תרתי דסתרי, מה לשטן ול'שגבנו טהרנו נורא'... והרי כל ג' מידות הללו הנם היפך

באר הפרשה - פרשת בא

כי הקב"ה הפיץ בקרבכם של בני ישראל, ורק על ידי והוסיף לפרש כי מצינו ב' משמעויות בעניין 'כבר', עמידה בנסיונות זוכה לאותו קשר אמיץ ונאמן עם א. מלשון כבוד. ב. מלשון כבוד. והוא שאמר הקב"ה^ג, ולהתעלות גדולה^ד. הכתוב 'כי אני הכבדתי את לבו', ר"ל הקב"ה הכביד

הגמור ממהותו של שטן הבא להחליש ולטמא את ישראל, אלא כי באמת תכלית כל הנסיונות שהיצר הרע הוא השטן מעמיד לנגדנו אינם אלא בכדי שנתגבר עליהם, ודייקא מכוחם ניתן להגיע ל'שגבנו טהרנו נורא', כי אי אפשר להתעלות כי אם על ידי התנגדות לפיתויי היצר והעמידה בגבורה בנסיונות קשים ומרים.

כג. וכך רמזו בהא דכתיב בפרשתן (יב מא) 'ויהי מקץ שלושים שנה וארבע מאות שנה ויהי בעצם היום הזה יצאו כל צבאות ה' מארץ מצרים', והרואה יתמה מאד שהרי אין 'ויהי' אלא לשון צער, ומדוע כפל לומר ויהי, והרי שמחה גדולה היא שיצאו בני ישראל מארץ מצרים. אלא ביאורו, כי הקב"ה נהנה מעבודת בני ישראל בעת הקושי ובעת הגלות יותר מעבודתם בעת גאולתם, לכן כתיב כאן 'ויהי' לשון צער, אחרי גאולתם של ישראל וכבר אינם צריכים להתייגע כ"כ בעבודתם.

כד. בפרשתן (יב ב), 'החודש הזה לכם', וברש"י, נתקשה משה על מולד הלבנה וכו' והראה לו באצבע וכו' וכיצד הראהו, והלא לא היה מדבר עמו אלא ביום וכו' אלא סמוך לשקיעת החמה נאמרה לו פרשה זו, והראהו עם חשכה. ביאור נפלא מבאר ה'מענה שמחה' זצ"ל (אב"ד מאטעסדארף) נתקשה משה במולד הלבנה – כי בני ישראל נמשלו ללבנה, וראה משה בנבואתו שהדורות מתמעטים והולכים, ויהיו בני ישראל ערומים ויחפים בלי תורה ומצוות, היה קשה בעיניו איך 'תתקדש הלבנה' היינו איך יתקדשו כנסת ישראל במצב כזה, לזה 'הראהו עם חשיכה', היינו, שאף בדור חושך ואפלה יראה לעיניי את מעלת ישראל שיראי ה' וחושבי שמו הם דבקים בה' יתברך ובתורתו ויהיו שומרים לאור הבוקר, ותוחלתם לאור ה' כי בא יבא לא נכבה, ומצד זה המה ראויים להתקדש ולהתברך עליהם, וזהו 'הראהו עם חשיכה' שהראה הקב"ה עם אצבעו כי בשביל זה לבד ראויים לקדשם ולשבחם (הובא בחתן סופר מקנה וקניינים בהקדמה). ולדין ייאמר, הן כשנחשוב שהדור (בכלליות) שרוי בחשיכה, וכן כל איש (בפרטיות) בדידיה, השרוי בחשיכה, הסתר והעלם, ידע כי דייקא משם תבוא 'קידוש החודש' שלו, להאיר מצבו ומעמדו בקרוב כאותה לבנה המתקדשת בתחילת החודש, ומאז והלאה תתגדל ויתרבה אורה...

מעשה בבחור מתושבי שוויץ שלמד בליטא, בחזרתו לביתו בסוף ה'זמן' היסב דרכו דרך העיר ראדין, ברצונו להיכנס אל ה'חפץ חיים' לקבל ברכתו, בנסיעתו ברכבת (באן) הנוסעת לראדין פגש באיש הדור פנים אשר שאלו אנה פניו מועדות, והשיב שהוא נוסע לראדין, אמר היהודי אף אני נוסע לראדין, תוך כדי שיחתם גילה הבחור שיהודי זה שמו 'צבי לעוויןזאהן' - והוא ראש ישיבת ראדין חתנו של ה'חפץ חיים', ותרב שמחת הבחור על שפגש בו וביקשו שיכניסו אל חותנו. בהגיעם העירה באישון ליל הכניס ר' צבי את הבחור לביתו – אחר שלא היה לו מקום ללון, נתן לו לאכול ולשתות, לאחר מכן הציע לו מיטה בכרים וכסתות עבים מאד כראוי וכיאות לגודל הקור והכפור אשר שרר שם, השכיב הבחור עצמו מתחת הכר והכסת, והנה אך החלו עצמותיו להתחמם מעט, נזכר שעדיין לא התפלל מעריב, אמנם 'הכפור והגליד' הקשו עליו מאד לצאת מתוך המיטה, לעמוד ולהתפלל, ובפרט שנזכר בדברי ה'משגיחים' שאילפוהו בינה ש'אין עומדים להתפלל מתוך קרירות'... וגמר בדעתו לשכב עוד כמה רגעים, לחמם עצמו עוד קימעא ואז יצא מהמיטה להתפלל. למעשה, גברה עייפותו מטורח וטלטול הדרך ושקע בפרק 'הישן' בעמקות נפלאה ונוראה, עד שהקיצו ר' צבי לתפילת שחרית, וכל ענין ה'מעריב' שהפסיד פרח מזכרונו. לאחר התפילה הגיש לו ר' צבי פת שחרית, ולקחו לבית חותנו ה'חפץ חיים'. כאשר נכנס הבחור אל החפץ חיים הוציא מכיסו פיתקא שבה כתב לעצמו כמה שאלות שהיו לו, אולם החפץ חיים לא נתן לו לשאול אלא מיד אמר לו, בתקופה הקודמת הייתה עשירות גדולה ברוסי, כסף וזהב היו מצויים לרוב, הנני זוכר שבתקופה זו אם היה נופל לאי מי מטבע של 'כסף' לא היה מטריח את עצמו להתכופף להרימו, אמנם בימים אלו רבתה העניות ל"ע, ועתה אם יהלך אדם ברחובה של עיר ויפול ממנו אפילו רק פרוטה אחת של 'נחושת' תיכף יתכופף ויחזר אחריה, כי במצב שכזה אפילו סכום פועט נחשב כהון רב. והנה תחילת דבר היה הבחור משתומם עד מאד מדוע ידבר עמו החפץ חיים מילי דעלמא, ודברים של מה בכך. אולם החפץ חיים המשיך בדבריו ואמר, בשנים קדמוניות בעת שהיו ישראל על אדמתם ובית המקדש עמד על מכונו – כהנים בעבודתם ולווים בדוכנם וישראל במעמדם, וכביכול הייתה עשירות בשמים ממעל, לכן לא היתה נחשבת כל כך תפילת מעריב של בחור פלוני, אולם עתה בימינו,

עתך עת דודים' (יחזקאל טו ח), הגיע שבועתו שנשבע הקב"ה לאברהם שיגאל את בניו, ולא היה בידם מצות שיעסקו בהם כדי שיגאלו, שנאמר (שם ז) 'שדים נכונו ושערך צמח ואת ערום ועריה וגו'', ערום מכל מצות. נתן להם הקב"ה שתי מצות, דם פסח ודם מילה שיתעסקו בהם כדי שיגאלו, שנאמר (שם ו) 'ואעבור עליך ואראך מתבוססת בדמית'. ואכן, בני ישראל פתחו פתח קטן ע"י דם פסח ודם מילה, ואותו 'משהו' שפתחו בני ישראל היה חביב לפני הקב"ה וחמל על זה הפתח והרחיב והגדיל זו הנקודה וכו', ובאמת זה בא ללמד על הכלל כולו אפילו בכל אדם בפרט, כשהוא פותח פתח אפילו 'משהו', אם הוא אצלו כחומה יכול לבוא מזה לידי גאולה השלימה (ממצרים שלו), ויצא מ'שעבוד לגאולה ומאפילה לאור גדול'^{יג}.

בענין זה אמר הרה"ק מקאצק ז"ע על הא דאיתא בגמ' (שבת קמז:) רבי אלעזר בן ערך איקלע

את לב האדם בכדי לכברו ולנשאו על ידי שיתגבר על אותה כבודת הלב, וכלשונו 'כי על ידי הכבודות והצרות שישראל סובלים בשבירת היצר הרע על ידי זה הם נעשים מכובדים לכל' יג.

לשון נפלא מצינו בספר 'החרדים' (פל"ה אות י"ב) לפרש הא דכתיב (משלי כג כו) 'תנה בני לבך לי, וז"ל, נכסף נכסף אבינו שבשמים שתמיד נחשוב בו יתברך ולא יפרד ממנו, דחביבין אנחנו בעיניו כבן יקר לו וילד שעשועים, אשרי המפיק רצונו יתברך, עכ"ל.

כחודו של מחט - ערך כל 'משהו' בעשיית רצונו ית' בפרשתן (יב כג), 'ופסח ה' על הפתח, וברש"י 'וחמל וכו' ודילג'. וכתב הרה"ק ה'שפת אמת' ז"ע (שבת הגדול תרס"א) דהנה איתא במדרש בפרשתן (מכילתא ה) היה רבי מתיא בן חרש אומר, 'ואעבור ואראך והנה

כשחושך יכסה ארץ - ונתמעטו שומרי התורה והמצוות, וכביכול יש עניות ומחסור בעולם העליון, הרי אפילו תפילת מעריב אחת של בחור יש לה חשיבות גדולה, ואין מוותרים עליה בשמים. מיד נזכר הבחור בשגגתו אשר שגג מלהתפלל מעריב, והרגיש בנפשו שמעדיף שהאדמה תבלענו לגודל הבושה, והמשיך ה'חפץ חיים' לומר לו את דברי המדרש הנ"ל שנתן הקב"ה לישראל דם פסח ודם מילה בכדי שיהיו ראויים להיגאל, ולכאורה יש לתמוה, וכי די בשתי מצוות 'לקנות' כביכול את הקב"ה, אלא בע"כ תאמר שבזמן כזה - שכל ישראל ערומין מן המצוות, יש חשיבות רבה ועצומה לכל פעולה קטנה, ולפי מצב הנמוך שהיו בני ישראל במצרים היה כח אף בשתי מצוות גרידא לרצותם לפני אביהם שבשמים. אף אתה, דע לך בני כי כשאתה מרגיש שהינך ב'מוחין דקטנות', אל תתיאש מעצמך בשעה זו, כי אדרבה, דייקא אז כל פעולה קטנה חשובה ומתקבלת עד מאד לאין ערוך.

כה. הנה נוהגים לומר 'שמע ישראל ה' אלוקינו ה' אחד' ולסיים ב'אני ה' אלוקים' בסדר 'קדושת כתר' בתפילת מוסף בשבת, וביאר ה'אור זרוע' (סי"ג טעם הדבר, כי בשנים קדמוניות גזרה המלכות שלא לקרוא קריאת שמע על כן היו קוראים בתוך הקדושה כדי שלא ירגישו האויבים, ולאחר שבטלה הגזירה התקינו להמשיך לומר פסוק זה בקדושת כתר לזכר הנס, ואמרו לרמז בטעם שהשאירו דייקא ב'כתר' שבמוסף, כי באותו הזמן קריאת שמע 'עלתה' להם בקושי ובמסירות נפש, והמוסר עצמו על 'שמע ישראל' זוכה להיות ב'כתרו' של הקב"ה... ולדידן ייאמר, ב"ה שאין לנו נסיונות על קריאת שמע, אך מכאן נלמד כי המשבר עצמו ומקבל על עצמו 'עול מלכות שמים' אף כשהדבר עולה לו בקושי, הרי הוא עולה ומתעלה 'ונעשה מכובד לכל' כלשונו של ה'בית אהרן', ועד לכתרו של הקב"ה... כו. ומלבד מה שיש ללמוד מכאן על חשיבות ומעלת כל 'משהו' ופתח קטן ואפילו רק כחודו של מחט, אך יש ללמוד עוד על סדר העבודה, שאין רצונו של המקום ב"ה שיקפוץ האדם בבת אחת לפתוח פתח 'כפתחו של אולם'... אלא שיעלה בסולם המדרגות מדרגה אחר מדרגה, עד שיזכה להתעלות בשלמות, וכמו שפירש רבינו ה'אבן עזרא' על הפסוק (הושע יד ב) 'שובה ישראל עד ה' אלוקיך' - 'שובה, מעט מעט עד ה'...'

וכך פירש הגר"א ז"ע מה שנאמר (משלי יט ב) 'אץ ברגלים חוטא', וז"ל, רגלים הם המידות, שכשירגיל האדם במידותיו הטובים נעשו לו כטבע, אך שצריך לילך במידות מדרגא לדרגא כמו הולך בסולם, ולא יקפוץ למדרגה שאינו ראוי לה, וזהו אץ ברגלים - שקופץ למדה גבוהה אשר לא לו יגיע, הוא חוטא וחסר מכל כי יפול ממנה. עכ"ל. ובזה ביאר הרה"ק ה'דברי יחזקאל' משינאווא ז"ע בהאמור בפרשתן (יג ד) 'היום אתם יוצאים בחדש האביב', וברש"י, בחדש שהוא כשר לצאת לא חמה ולא צנה (וזהו 'מוציא אסירים בכשרות', תהלים סח ז), וז"ל, פי' 'לא חמה' -

באר הפרשה - פרשת בא

בכל ענייניו, לעומת זאת אלו המפקירים את עצמם רח"ל הרי הם שרויים בחושך, על כן היה חושך ואפילה בכל ארץ מצרים 'ערוות הארץ', אך לבני ישראל שעליהם נאמר ועמך כולם צדיקים היה אור במושבותם.

פוק חזי דברים נפלאים שכתב האר"י הק' זי"ע אודות המקדש את עצמו, ואם כי אין לנו עסק בנסתרות, אך די בזה להרעיד את הלבבות, וכך איתא בספר 'מאמרי רשב"י' (פרשת תרומה, דף כ:), אחר שמביא מדברי הוזה"ק (ה"ג ריג:) 'רבי יצחק אמר, כל בר נש דאית ליה חולקא בצדיק ירית להאי ארץ, כמה דאת אמר (ישעיה ס כא) ועמך כולם צדיקים לעולם יירשו ארץ', וכתב בהאי לישנא קדישא (בשינוי קצת), ביאור הדבר הוא, כי כל הנוהר שלא לחלל בריתו ולקדש עצמו יש לו חלק בברית העליון, ונעשה מרכבה אליו כיוסף לבוא על ידו שפע לארץ העליונה וכו'. ודקדק באומרו דאית ליה חולקא בצדיק ולא אמר דאחיד בצדיק, להורות כי כל מי שנוהר באיזה דבר הנוגע למידת הקדושה ויש לו בו קצת חלק בין רב בין מעט יורש הארץ, כי עב"פ בא שפע על ידו לארץ העליונה כפי שיעור זהירותו וקדושתו בו, אם מעט יבא שפע מעט, ואם רב - רב. וזהו מה שאמר 'כל' בר נש דאית ליה 'חולקא' בצדיק וכו', וזהו מה שאמר לעולם יירשו ארץ אם מעט^{כט} ואם הרבה. עב"ל ק.

להתם (לפורגותא ודיומסית)^{כז}, אימשיך בתרייהו (אחר הרחיצה והיין) איעקר תלמודיה, כי הדר אתא קם למיקרי בספרא, בעא למיקרא מקרא דפרשתן 'החדש הזה לכם' (שמות יב ב), אמר החרש היה לבם, וכלומר שאות ד' מ'החדש' נהפכה לו לאות ר', ואות ז' מ'הזה' נהפכה לי, ואות כ' ד'לכם' נהפך לאות ב'. וביאר הרה"ק מקאצק מדוע נתחלפו לו דווקא אותיות אלו, כי ההפרש שבין אלו לאלו אינו כי אם בשינוי 'נקודה קמנה' (מד' לר' בנקודה הימנית למעלה, בין ז' לי' בנקודה למטה, ובין ב' לב' בקוץ הימני למטה). ובא ללמדנו שאפילו כשנמצא האדם במצב השפל ביותר, בבחי' החרש היה לבם דדא קשיא מכולהו - על ידי נקודה קמנה יתהפך להתחדש כנשר נעוריו להיות החדש הזה לכם.

אור זרוע לצדיק - מעלת השומר על קדושתו, וגודר גדר לעמוד בפרץ

בפרשתן (י כב-כג), 'ויהי חושך אפלה בכל ארץ מצרים שלושת ימים וכו', ולכל בני ישראל היה אור במושבותם', וביאר בזה הרה"ק רבי צדוק הכהן מלובלין זי"ע (צדקת הצדיק אות קעד) כי מכת חושך היתה כידוע המכה התשיעית, ומכוון כנגד מידת היסוד - מידת הקדושה (שהיא הספירה התשיעית), וזה כלל גדול כי 'אור זרוע לצדיק' (תהלים צו יא) - מי שהוא נוהג במידת הקדושה^{כח} הנקראת 'צדיק יסוד עולם' הוא יש לו 'אור'

איני מבקש מכם עבודה בחמימות יתירה, אך 'לא בצנה' - שלא תעשו עבודתי בצנון הגוף, [עבודה בחמימות יתירה] היינו שלא תעלו במעלות בבת אחת להיות שורף בעבודתי בהתלהבות יתירה, רק תלכו ממדרגה למדרגה, והעיקר הוא שלא תעשו בקרירות.

כז. וודאי שאין לנו השגה ברבי אלעזר בן ערך, שהרי מצינו בגמ' (חגיגה יד:) 'מיד פתח ר"א בן ערך במעשה המרכבה ודרש וירדה אש מן השמים וכו' עמד רבן יוחנן בן זכאי ונשקו על ראשו, ואמר ברוך ה' אלוקי ישראל שנתן בן לאברהם אבינו שיודע להבין ולחקור ולדרוש במעשה מרכבה וכו' אשריך אברהם אבינו שאלעזר בן ערך יצא מחלצין, (וללימוד בעלמא באנו).

כח. הרה"ק רבי בונם מאטוואצק זי"ע עלה בערוב ימיו לארה"ק, צדיק זה היה ידוע כמקפיד ביותר בעניין הנשגב של שמירת העיניים, עד שבלכתו ברחובה של עיר בירושלים העתיקה, היו המשמשים בקודש הולכים לפניו ומפנים לו את הדרך מראיות אסורות. ביום מן הימים ניצב הגאון הגדול רבי פנחס עפשטיין זצוק"ל בהיותו אברך צעיר לימים בקרן זוית, וראה את המשמשים מפנים את הדרך לצדיק ההולך ובא בעיניים עצומות, ובלבו חישב, מה לו לאותו צדיק ישיש להתרחק כל כך מראיות אלה... בעודו עומד ומהרהר ניגש אליו הרה"ק רבי בונם שתפס את מחשבותיו ואמר לו, יונגערמאן, החכם מכל אדם אומר (משלי ג ז) 'אל תהיה חכם בעיניך' - בלא שום נפקא מינה באיזה גיל, תמיד הננו מצווים ועומדים על כך...

כט. וכבר רמזו בלישנא דקרא (שה"ש ד ט) 'לְבַבְתִּינִי [פירש רש"י, משכת את לבי אליך] באחת מעיניך', אפילו בשמירת עיניים אחת - כי אי אפשר להשיג אפילו במקצת את הנחת רוח שיש לאבינו שבשמים, וגודל הקירבה והאהבה המתעוררת מפעם אחת של כפיית היצר...

עשיית הגדרים זכינו להיגאל ממצרים. ועל כך נאמר 'ואתם לא תצאו איש מפתח ביתו עד בוקר', שכל זמן שלא הגיע 'הבוקר' - הגאולה המקווה והעתידה עלינו להיזהר ולהישמר 'שלא לצאת מפתח הבית' אלא להיות מקושר לשורש קדושת עם ישראל ע"י הגדרים והסייגים ל.

הנאהבים והנעימים - הזהירות בכין אדם לחברו בסוד מרע ועשה טוב

בפרשתן (יא ז), 'ולכל בני ישראל לא יחרץ כלב לשונו', הרה"ק מרוז'ין זי"ע (עירן קדישין) ביאר את הכתוב בדרך רמוז, שבא ללמד שלא ינהג האדם בחריפות בלשון חדה ומשוננת כנגד הבריות, אלא תמיד ידבר בשפה ברורה ונעימה ובמענה רך המשיב חמה, וזהו שאמר הכתוב לא יחרץ - אל יהא 'שארף און שפיציג' (חריץ מלשון חורץ חריצים, כלומר חד וחריף), אלא ב-לב, כמו הלב כן יהא לשונו.

בפרשתן נאמר במכת חושך (י כג) 'לא ראו איש את אחיו ולא קמו איש מתחתיו', וביאר הרה"ק החידושי הרי"ם זי"ע (ליקושי הרי"ם) כי החושך הכי גדול - כשלא ראו איש את אחיו - כשאישי אינו מתבונן בחבירו להיטיב לו"א מתוך אחדות וטוב לבב, או לעזרו

ומעיקרי העבודה בהשגת מידת הקדושה הוא ע"י עשיית גדרים וסייגים להרחיק את האדם מן העבירה, וכך ביאר ב'משך חכמה' (ד"ה ואתם) בדרך הרמז את הנאמר בפרשתן (יב כב) 'ואתם לא תצאו איש מפתח ביתו עד בוקר', כשהוא מקדים להוכיח שעיקר קיום בני ישראל בעת הגלות הוא רק על ידי העמידה בגדרים וסייגים, ורק על ידיהם תבוא הגאולה, וכמו במצרים שנאלו בזכות שלא שינו שמם לשונם ולבושם, אמנם לאחר שיזרח אור הגאולה העתידה העיקר יהיה השמירה על גופי תורה. ובוה מבאר מה דאיתא במדרש (תנחומא כי תשא לו) על הא דכתיב גבי משה רבינו שהיה בשמים ארבעים יום וארבעים לילה 'מנין היה יודע משה אימתי יום, אלא כשהקב"ה היה מלמדו תורה שבכתב היה יודע שהוא יום, וכשהיה מלמדו על פה משנה ותלמוד היה יודע שהוא לילה', והיינו שבעת שתזרח השמש ויהיה 'יום' - העיקר הוא תורה שבכתב, אכן בעת החושך והלילה - עיקר העסק והשמירה הוא על 'תורה שבעל פה' - הם הם הסייגים והגדרים [המתחדשים ע"י חכמי הדורות] הנחוצים לקיום הדת. ועפ"ז מבואר הטעם שהרבנות התורה בסייגים ובחומרות בחמץ ובעניין אכילת הפסח, כי רק ע"י

לעומת זאת ידוע מה שאמר הגר"א זי"ע כי אי אפשר ליהודי הנמצא בעולם הזה לשער כמה שמחה יש ל'נשמה' בהיותה בשמים ממעל אם יורידו מ'חשבונה' הרהור עבירה אחד בלבד...

על כן חלילה מלהסתפק בשמירת עיניים אחת... אלא על האדם להרבות את קדושתו, להתקדש ברמ"ח אבריו ובשס"ה גידיו. וכבר אמרו כי טעות הוא לומר שכדי לזכות לשם 'הקדוש' על האדם למות על קידוש השם ורק אז ייקרא 'הבחור או האברך הקדוש הי"ד', הלא חשוב פי כמה במרומים הוא אם יוכלו לכתוב על אחד ולהכריז עליו במרומים 'הבחור והאברך הקדוש שליט"א', ולזאת יזכה על ידי שיכניס את עצמו למצב של שליטה... על ידי שיהיה שליט על יצרו ושליט על תאוות לבו, לקדש את כל כולו ואת מחשבותיו קודש לה'.

ל. יסוד גדול בגדרי הקדושה הוא השמירה על בני הבית לבל יתחברו עם חברים שאינם הגונים, ושלא יהיה להם 'נגיעה' להשפעה רעה וזרה. וכך פירש הרה"ק ה'אמרי חיים' זי"ע בהא דכתיב בפרשתן (יב ג) 'שה לבית אבות שה לבית', כי 'שה' רומז לילדי ישראל (ע"י בירושלמי סנהדרין פ"י ה"ב אם אין גדיים אין תיישים), ואם רוצים שיהיה 'שה לבית אבות' - שהילדים ילכו בדרכי אבותיהם אזי 'שה לבית' - לשמור עליהם שיהיו בבית ולא יטיילו בחוצות (אמרי חיים ליקוטים). כיו"ב דקדק הגרי"ט ווייס שליט"א גאב"ד ירושלים בפסוק בפרשתן (יב ד) 'ולקח הוא ושכנו הקרוב אל ביתו במכסת נפשות', ולכאורה יש כאן כפל לשון, שהרי 'שכנו' הוא הקרוב אל ביתו. ומבאר, כי הרבה יש להורים להיזהר ולשמור על בני ביתם לראות עם מי הם מתחברים, לכן אמרה תורה, שימנה על השה דייקא עם ה'שכן' שהוא גם 'קרוב אל ביתו' בהלוקך ילך, ברוחו ובהנהגתו... כלומר שמעשיו וחינוכו הם קרובים לזה של ביתו, דאל"כ, מסוכן הדבר שח"ו תשפיע שלא לטובה התנהגות השכן שהוא 'רחוק מביתו' עליו ועל אנשי ביתו בעת שיתחברו יחדיו (הובא בספר 'רבינו הגדול אמרו' עמ' רפג).

לא. בשנות 'גלותו' של הגה"ק ה'שאגת אריה' זי"ע היה כל מאכלו מעט גריסין אשר היה לוקח עמו תדיר בצקלונו, ובכל מקום בואו היה מבקש שיבשלו לו את הגריסין (מפני חשש 'חדש', שהיו מי שהקילו בזה ב'תבואת עכו"ם', ולא אבה

באר הפרשה - פרשת בא

בעת צרה לך. ולא עוד אלא שולא קמו איש מתחתיו - באהבתו לרעהו (עיי' בח"ח בשער התבונה פ"ה), וכמו שעל אף לעצמם מאבדים תקומתם ל"ע.

ואדרבה 'ולכל בני ישראל היה אור במושבותם', כי על כל אחד להיטיב לזולתו ולהרבות

באהבתו לרעהו (עיי' בח"ח בשער התבונה פ"ה), וכמו שעל עצמו ועל חסרונותיו ימצא תמיד לימוד זכות ומליצה ישרה - להסביר מדוע אין צדיק כמוהו בכל הארץ, כך יתרון חסרונותיו של חברו, לקיים מה שנאמר 'ואהבת לרעך כמוך', כמוך ממש לך.

לסמוך בזה על איש). באחד הימים איקלע לחתונה, נכנס להיכל השמחה והתיישב יחד עם כל העניים, אך לא הכניס דבר מאכל לפיו, והמתין ש'בעל השמחה' ישאלהו מדוע אינו אוכל, אז יבקש מאתו שיבשלו עבורו מעט מהגריסין שבצקלונו. אמנם, במשך כל הסעודה לא שאלוהו ולא מידי. משנגמרה הסעודה בדקו ומצאו שחסר אחד מכלי הכסף, מיד נפל החשד על אותו הילך, באומרם, מדוע ישב כל הסעודה ולא הכניס דבר מאכל לפיו, מן הנראה בגין שהיה עסוק בגניבתו, תפסוהו והכוחו שיודה על הגניבה, באותה שעה ביאר ה'שאגת אריה' את הכתוב (תהלים לא יג) 'נשכחתי כמת מלב הייתי ככלי אובד', כי הנה נשכחתי כמת מלב מתחילה 'שכחו' ממני לגמרי, ואפילו אחד לא שאל בשלומי, האם אכלתי ומדוע לא אכלתי, אמנם מתי הייתי - מתי נהייתי לאיש שהחלו להכיר ולראות שיש כאן איזה 'אדם', כאשר ככלי אובד - בעת שנאבד הכלי.

לב. הנה איתא במדרש (יל"ש) 'כמה עביו של אותו החושך, רבותינו אמרו עבה כדינר', וידוע לפרש בדרך מליצה, שהרבה 'חושך' נגרם על ידי אותו 'דינר' שבכיס, שלרוב חמדת הממון אדם אוטם אזניו מלשמוע צעקת הדל ומשים עצמו כמי שאינו רואה... ומה מאוד יש להיזהר מאותה 'מכת חושך'...

לג. וכך אמרו 'בעלי הרמז' בלשון רש"י (דברים ג כד) על הפסוק בו נאמר 'אתה החילות להראות את עבדך את גדלך', ופירש רש"י 'את גדלך - זו מדת טובך', כי הגדלות של האדם נמדדת כפי 'מידת טובו'...

לד. הרה"ק רבי דוד מלעלוב זי"ע היה אומר אין בידי לתת עצה כיצד קונים 'יראת שמים' אך אתן לכם עצה ל'אהבת שמים', והיא, על ידי 'אהבת ישראל', כי על ידי שאדם מתמיד באהבת ישראל יבוא לאהוב את בוראו. וכבר נודע מידת 'אהבת ישראל' של הרה"ק רבי דוד מלעלוב זי"ע, עד שלא היה מסוגל לראות כל רע על שום אחד מישראל, והיה אומר שכל יהודי 'קדוש' ונעלה הוא, ואין שייך אצלו כל רע כלל וכלל, ומה שלפעמים רואים שהוא מתנהג שלא כשורה, אין זה אלא מחמת חלק הגוי שבו.

מסופר על הרה"ק ר' דוד, שעשה את דרכו באחת השנים בערוב חג הפסח אל עבר בית רבו הרה"ק הרבי רבי אלימלך זי"ע בליז'ענסק, כשבאמתחתו היה שמור עמו גביע מכובד להביאו כמנחה לרבו הקדוש. בהיותו בלב יער איבד את דרכו ולא ידע אנה יפנה, מכיוון שכך נעמד הרר"ד והחל לבכות אל בוראו בדמעות שליש בבקשה שיחלצו מן המיצר, לא עברו כמה רגעים והנה פגש הרר"ד לזקן אחד אשר הדריכו את הדרך ילך בה לצאת מן סבך היער אל עבר ליז'ענסק. כאשר הגיעו אל אם הדרך, בטרם נפרדו לשלום נענה הזקן ואמר לרר"ד שני דברים מן הראוי לאדם לזכור תמיד, ואלו הם.

א. כאשר רוצים לחבר שני עצים אחד לחברו, ובאחד מהם יש 'בליטה' הבולטת אל מחוץ לקרש, העצה היעוצה לחורר 'שקיעה' בקרש השני, וכך יוכלו להתחבר שני העצים אחד אל אחד והיו לאחדים, ובא לרמז לכל אחד באשר הוא שכשברצונו להתחבר עם ידידיו וחבריו באהבה, אחווה, שלום ורעות, עצתו שיעשה שקיעה בעצמו, ויוותר משלו לצורך רעהו, ועל ידי כך יזכו לאחדות השלימה והראויה.

ב. תחת אשר תעמוד ותפשפש במעשי רעך, בדוק וחקור במעשי עצמך, ואז תמצא 'דברים הרבה' שעליך לתקנם, וממילא כבר ייחשב רעך לצדיק גמור בעיניך. מיד אחר הדברים האלה פרח לו האיש, ונתברר כי הנה הוא אליהו זכור לטוב.

פעם ניצב יהודי עני ודל לפני הרה"ק רבי דוד מלעלוב זי"ע בפרוס חג הפסח, ותינה בפניו על כי זה זמן רב לא בא דבר מאכל לפיו, מיד לקח הרה"ק את המצות השמורות שהיו מונחים לו במקום מיוחד, והכין מהם מטעמים לאותו עני שאכל וחי לבו. בינתיים שבה הרבנית מחוצות והבחינה בנעשה, הדבר היצר לה מאד ותשאל את הרבי, מדוע קיבל העני את המצות השמורות עליהם עמל הרבי ביגיעה עצומה. נענה הרה"ק ואמר לה, היכן כתיב בתורה ענין 'מצות שמורות' בפסוק בפרשתן (יב ז) 'ושמרתם את המצות' (פסחים לח:), והרי מאותו הפסוק למדו ג"כ 'מצווה הבאה לידך אל תחמיצנה' (מכילתא בא), על כן קיימתי דרשת חז"ל זאת ולא החמצתי את המצווה אלא מיהרתי לתת את המצות לפי האביון. נמצאנו למדים עבודת המידות והטבה לזולת מהי... לתת איש לרעהו את כל השמור עבורנו...

(תורת המגיד מולאמשוב, תפארת שלמה - אבות, ילקוט עבודת ישראל, קול אליהו להגר"א) את הפסוק האמור בפרשתן (יא ב) 'דבר נא באזני העם וישאלו איש מאת רעהו ואשה מאת רעותה כלי כסף וכלי זהב, וכפשוטו הכוונה שישאלו בני ישראל מן המצריים, אכן תימה רבתי יש כאן, וכי היו המצריים 'ידידים' של בני ישראל עד שניתן לאמור עליהם 'רעהו' [ומה עוד שהלא מצינו בש"ס ש'רעהו' ממעט נכרי], אלא כך הוא ביאור הכתוב 'וישאלו איש מאת רעהו' היינו שישאלו כל אחד מ'רעהו' הישראלי, ועל ידי שינהגו הם ב'עין טובה' וברחמנות אחד כלפי השני יתעורר עליהם רחמים שגם המצריים ישאלו להם כלי כסף וזהב.

א-ל מוציאנו ממצרים ויציאנו ויצילנו בזמן הזה ל' כבימים ההם מכל מיצר, מכל צרה ועקתא, ויחיש לגאלנו גאולת עולם בעגלא ובזמן קריב, ונאמר אמן.

ועוד עליו להחשיב את זולתו כדכתב הרה"ק רבי פינחס מקאריין זי"ע (אמ"פ השלם, בהעלותך שט) כי בכל אחד מישראל יש קדושה ודבר יקר, מה שאינו כן באחר זולתו.

וכך רמזו צדיקים בקרא (יג טז) 'כי בחווק יד הוציאנו ה' ממצרים', שע"י שהחזיקו איש באחיו - יד ביד, לסעדו ולתמכו, זכו לצאת ממצרים. וכדאיתא ב'תנא דבי אליהו' (רבה פכ"ג) על יוצאי מצרים 'שנתקבצו וישבו עד שהיו כולם באגודה אחת וזכרתו ברית שיעשו גמילות חסדים זה עם זה'.

והמרחם על הבריות זוכה שמרחמים עליו מן השמים (שבת קנא). ל', וממילא האיש הנצרך לרחמים הדרך פתוחה בפניו להרבות ברחמים על אחרים ועי"ז יתעורר עליו מלעילא רחמים גדולים. וכך ביארו צדיקים

לה. וכך ביארו צדיקים (ילקוט אוהב ישראל, עירין קדישין השלם בשם הרה"ק מרוזין זי"ע) בפסוק בפרשתן (יג ב) 'קדש לי כל בכור פטר כל רחם בבני ישראל, באדם ובבהמה לי הוא', וכה ביאורו, קדש לי - הרוצה להתקדש, ידע שכל בכור - כל יהודי חשוב ממנו, ולכן פטר כל - תחילת דבר יקיים בנפשו רחם - לרחם בבני ישראל, שמא תאמר באדם ובבהמה שאינו אדם אלא כבהמה, תשובתך לי הוא - אין זה מעניינו של אדם אם פלוני אדם או עושה מעשה בהמה - כי אם מעסקיו של הקב"ה.

לו. הנה מצינו במכת בכורות שהוצרכו בני ישראל לתת אות על הבתים למשמרת, וכן הוזהרו 'ואתם לא תצאו איש מפתח ביתו עד בוקר', והטעם הוא כי בשעה שניתנה רשות למשחית אינו מבדיל בין צדיק לרשע, וממילא היה אפשר שגם בני ישראל ינזקו ויהרגו ח"ו על ידי המשחית על כן נצרכו לשמירה מלעילא. הקשה הרה"ק רבי שלומ'קה מזוועהיל זי"ע, אם כן מדוע לא מתו כל המצריים במכת בכורות - אף אלו שאינם בכורים, כי הגם שלא נגזרה הגזירה אלא על הבכורות, מכל מקום אין המשחית מבדיל ביניהם. ותירץ, שזכות גדולה עמדה להם למצריים, שהרי השאלו את בני ישראל כלי כסף וכלי זהב, זכות זו של וותרנות בממונם ועשיית חסד עמדה להם כתריס בפני הפורענות. מכאן נראה, שאפילו רשע גמור כאותם המצריים ניצול ממוות לחיים ע"י החסד והוותרנות.

לז. טללי תחיה מצינו בספה"ק 'שפת אמת' זי"ע (בא תרמ"ח) כי הקב"ה הקדים לנו גלות מצרים וגאלנו משם להיות הסיפור ביציאת מצרים במקום היסורין שעל האדם לעבור, וכשם שאמרנו חז"ל (מנחות קי:) 'כל העוסק בתורת עולה כאילו הקריב עולה' כן הוא בפרשיות סיפורי יציאת מצרים שהעוסק בהם כאילו עבר עליו הגלות. וכן ייאמר לדורות עולם עד לדורנו אנו כהיום, בראות אדם מישראל שצרה באה עליו, יקרא ויתבונן באלו הפרשיות, וממילא יחשב כאילו כבר עבר את הגלות, ויפטר מן הצרה ומן הצער. וביאור הדבר, מכיוון שפרשיות אלו נוטעים בלבנו אמונה, והרי בכח אמונה שפיר להמתיק את חיי האדם בהאי עלמא.